

Lakiosasto

17.9.2002

Työeläkelaitoksille

KUNTOUTUSLAINSÄÄDÄNTÖÄ EHDOTETAAN MUUTETTAVAKSI

Hallituksen esitys Eduskunnalle kuntoutusta koskevan lainsäädännön muuttamiseksi (HE 116/2002)

1 ESITYKSEN KESKEINEN SISÄLTÖ

Työeläkelaitoksille ja kansaneläkelaitokselle ehdotetaan säädettäväksi velvollisuus järjestää ammatillista kuntoutusta. Ammatilliseen kuntoutukseen olisivat oikeutettuja henkilöt, joilla voidaan todeta olevan sairaudesta viasta tai vammasta johtuva uhka tulla työkyvyttömäksi. Ehdotetut muutokset koskevat kansaneläkejärjestelmää ja yksityisten alojen työeläkejärjestelmää.

Muutokset ovat osa työmarkkinajärjestöjen 12.11.2001 sopimaa yksityisalojen työeläkkeiden kehittämistä.

2 MUUTOKSET TYÖELÄKEJÄRJESTELMÄSSÄ

2.1 Ammatillisesta kuntoutuksesta subjektiivinen oikeus

Hallitus esittää, että työntekijällä olisi oikeus tarkoituksenmukaiseen ammatilliseen kuntoutukseen, jos asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma aiheuttaa hänelle uhkan tulla työkyvyttömäksi TEL:n 4 §:n 3 momentin tarkoittamalla tavalla (ehdotettu TEL:n 4 h §). Hakija saisi kuntoutushakemukseensa näistä asioista valituskelpoisen päätöksen.

2.2 Kuntoutuksen edellytykset

Kuntoutusoikeuden saamiseksi edellytyksenä olisi nykyisen soveltamiskäytännön mukaisesti, että hakijan työkyvyttömyyseläkkeessä olisi tuleva aika ja että sairaus, vika tai vamma aiheuttaisi lähivuosina objektiiv-

Lakiosasto

17.9.2002

sesti todettavissa olevan todennäköisen uhkan työkyvyille. Lähivuosilla tarkoitetaan noin viiden vuoden ajanjaksoa. Uhkalla työkyvyttömyydelle tarkoitetaan tilannetta, jossa vakuutetulla on arviointihetkellä sellainen sairaudesta johtuva työkyvyttömyyden uhka, että hänelle lähivuosina tulisi ilman ammatillista kuntoutusta myönnettäväksi työkyvyttömyyseläke joko osaeläkkeenä tai täytenä työkyvyttömyyseläkkeenä. Lisäksi edellytettäisiin kuten nykyisinkin, että ensisijaisesta tapaturma- tai liikennevakuutusjärjestelmä ei olisi oikeutta kuntoutukseen.

Koska kuntoutuksesta päättäminen on joissakin tapauksissa saattanut viivästyä niin, että henkilön oikeus tulevaan aikaan on päätynyt, hallituksen esityksessä ehdotetaan, että oikeus tulevaan aikaan tutkittaisiin kuntoutustapauksissa sinä päivänä, jona hakijan kuntoutustarve on selvitettävänä hänen sairauspäiväraha-asiassaan. Käytännössä tämä tarkoittaa hetkeä, jona sairauspäivärahaa on suoritettu 60:ltä päivältä.

2.3

Työeläkejärjestelmään tulee mahdollisuus osakuntoutusrahan

Kuntoutusrahan laskutapa ehdotetaan säilytettäväksi nykyisellään. Uusien säännösten mukaan kuntoutujalla olisi kuitenkin oikeus osakuntoutusrahan (puolet täydestä), jos hän kuntoutuksen kestäessä ansaitsee yli puolet eläkepalkasta (ehdotettu TEL:n 4 i §).

Kuntoutuskorotusta ehdotetaan maksettavaksi ainoastaan aktiivisten kuntoutustoimenpiteiden ajalta kuntoutustuen, työkyvyttömyyseläkkeen tai kuntoutusrahan saajalle. Odotus- ja väliajoilta kuntoutujalle maksettaisiin työkyvyttömyyseläkkeen suuruinen kuntoutusraha (ehdotettu TEL:n 4 j §).

2.4

Harkinnanvarainen kuntoutusavustus

Kuntoutusrahan saajalle odotus- ja väliajoilta maksettava etuus ehdotetaan säilytettäväksi harkinnanvaraisena. Jotta tältä ajalta maksettava etuus erottuisi kuntoutusrahasta, etuutta kutsuttaisiin kuntoutusavustukseksi. Kuntoutusavustukseen ei siis enää maksettaisi odotus- tai väliajoilta kuntoutuskorotusta (ehdotettu TEL:n 4 k §).

2.5

Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen

Ehdotetun säännöksen mukaan työkyvyttömyyseläkkeeseen ei ole oikeutta ilman painavaa syytä ennen kuin oikeus työeläkelakien tai kuntoutusrahain mukaiseen kuntoutusrahan on päätynyt (ehdotettu TEL:n 4 n §). Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaisi aikaisintaan

Lakiosasto

17.9.2002

sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijan oikeus ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaan kuntoutusrahaan on päättynyt.

Hallituksen esityksen mukaan työkyvyttömyyseläke voitaisiin kuitenkin myöntää, jos selvitysten perusteella ei olisi mahdollisuuksia kuntoutuksen jatkamiseen tai jos kuntoutus olisi pitkäaikaisen sairauden vuoksi keskeytynyt tai päättynyt.

2.6

Kuntoutuksen toteutus

Ammatillisen kuntoutuksen sisältö eli varsinaiset toimenpiteet jäävät työeläkelaitoksen harkintaan. Eläkelaitos päättäisi yhteistyössä hakijan ja kuntoutuksen asiantuntijaverkoston kanssa kuntoutuksen sisällöstä. Kuten nykyisinkin, eläkelaitos korvaisi kuntoutuksesta aiheutuvat välttämättömät ja tarpeelliset kustannukset.

2.7

Muutoksenhaku kuntoutusasiassa

Kuntoutusta hakeva henkilö saa valituskelpoisen päätöksen oikeudessaan kuntoutukseen.

Sen sijaan kuntoutuksen sisältö, kuntoutustoimenpiteiden toteuttamien ja harkinnanvaraisesta kuntoutusavustuksesta päättäminen jäävät edelleen eläkelaitoksen harkintaan eikä niistä ole muutoksenhakuoikeutta. (ehdotettu TEL:n 4 m §).

3

MUUTOKSET KANSANELÄKEJÄRJESTELMÄSSÄ

Myös Kelasta on oikeus ammatilliseen kuntoutukseen työkyvyttömyyden uhkan perusteella. Uhka määritellään samoin kuin työeläkelaeissa.

3.1

Muutokset Kelan kuntoutusetuuksiin

Kuntoutusrahan tasoa ehdotetaan korotettavaksi siten, että päiväraha on aina 75 % sairauspäivärahan perusteena olevasta työansioista. Sairauspäivärahaan liittyvä korkeimpia tuloja koskeva porrastus jää siis pois kuntoutusrahasta, vaikka se muutoin määräytyy samoin kuin sairauspäiväraha.

Lakiosasto

17.9.2002

Kuntoutuksen aikana ei ole ilman pätevää syytä oikeutta työkyvyttömyyseläkkeeseen myöskään Kelasta.

4 TYÖNJAKO KUNTOUTUSASIOISSA

Työeläkelaitosten ja Kelan välinen työnjako ammatillisessa kuntoutuksessa jää ennalleen, samoin tapaturma- ja liikennevakuutuksen ja työeläkejärjestelmän välinen työnjako.

5 VOIMAANTULO

Hallituksen esityksessä mainittujen lakien muutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2004 ja muutoksia ehdotetaan sovellettavaksi kuntoutukseen, joka alkaa lain voimaantulon jälkeen.

Kuntoutusrahalain mukaista kuntoutusrahaa ehdotetaan kuitenkin korotettavaksi myös niille Kelan järjestämässä ammatillisessa kuntoutuksessa oleville henkilöille, joille maksetaan kuntoutusrahaa lain voimaantullessa, vaikka ammatillinen kuntoutus olisi alkanut ennen 1.1.2004.

6 OHJEISTUS

Kuntoutusta koskeva tarkempi ohjeistus lähetetään Eläketurvakeskuksen yleiskirjeessä myöhemmin.

7 HALLITUKSEN ESITYS

Kuntoutuslainsäädännön muuttamista koskeva hallituksen esitys HE 116/2002 vp. on yleiskirjeen liitteenä. Hallituksen esityksiä voi tilata sekä suomen- että ruotsinkielisenä Oy Edita Ab:n asiakaspalvelusta puhelimitse numerosta 020 450 05 tai sähköpostitse osoitteesta asiakaspalvelu.publishing@edita.fi Hallituksen esitys löytyy internetistä eduskunnan sivuilta osoitteesta www.eduskunta.fi

ELÄKETURVAKESKUS

Helena Tapio

Riitta Korpiluoma

HE 116/2002 VP

Hallituksen esitys Eduskunnalle kuntoutusta koskevan lainsäädännön muuttamiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain, kuntoutusrahain, työntekijäin eläkelain ja merimieseläkelain ammatillista kuntoutusta koskevia säädöksiä sekä kansaneläkelakia. Kansaneläkelaitokselle ja työeläkelaitoksille säädettäisiin velvollisuus järjestää ammatillista kuntoutusta henkilölle, jolla voidaan todeta olevan sairaudesta, viasta tai vammasta johtuva uhka joutua kansaneläkelaiissa tai työeläkelaeissa tarkoitetulla tavalla työkyvyttömäksi. Ammatillisesta kuntoutuksesta säädettäisiin työntekijälle oikeus ja sen edellytykset määriteltäisiin laissa. Kansaneläkelaitoksen maksaman kuntoutusrahan taso nostettaisiin vastaamaan paremmin nykyisen työeläkejärjestelmän

maksaman kuntoutusrahan tasoa. Työntekijän eläkelaiissa säädettäisiin osakuntoutusrahasta. Oikeus työeläkelakien tai kansaneläkelain mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaisi aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijalla oli viimeksi ollut oikeus sairausvakuutuslain mukaiseen päivärahaan tai ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaan kuntoutusrahaan.

Ehdotetut muutokset ovat osa työmarkkinajärjestöjen 12 päivänä marraskuuta 2001 sopimaa yksityisalojen työeläkkeiden kehittämistä, johon myös hallitus omalta osaltaan on sitoutunut. Lainmuutokset ovat tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004.

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Hallitusohjelman mukaan työelämässä, työkykyä ylläpitävässä toiminnassa ja koulutuspolitiikassa sekä eläke- ja työttömyysturvajärjestelmässä toteutetaan muutoksia, jotka kannustavat työnantajia pitämään palveluksessaan ja ottamaan palvelukseensa myös ikääntyvää henkilöstöä sekä edistävät ikääntyvien työssä ja työmarkkinoilla pysymistä. Tavoitteena on lisätä työssä olevien osuutta työikäisestä väestöstä ja myöhentää pitkällä aikavälillä keskimääräistä työmarkkinoilta poistumisikää kahdella-kolmella vuodella, lähemmäs normaalia vanhuuseläkeikää ja siten vähentää eläkemaksujen nousupainetta. Myös kansallisella ikäohjelmalla ja työelämän kehittämisohjelmalla on pyritty edistämään ikääntyvien työntekijöiden pysymistä työelämässä.

Hallitusohjelman mukaan yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa sovitaan toimista, joiden tavoitteena on edistää työpaikkojen henkilöstön osaamista, työssä jaksamista sekä hyvinvointia. Lisäksi tuetaan toimintaa, jonka tavoitteena on entistä varhaisempi työkyvyn menettämisen uhan havaitseminen sekä kuntoutustoimintojen varhainen käynnistäminen. Yhteistyötä työvoimahallinnon, terveydenhuollon ja eläkelaitosten välillä parannetaan tavoitteena ohjata kuntoutuksen tarpeessa olevat mahdollisimman varhain tehokkaisiin kuntoutustoimenpiteisiin.

Vuonna 1999 työmarkkinajärjestöjen tekemän sopimuksen mukaan ikääntyvien työllistymisen esteiden poistamiseksi tehtiin eräitä muutoksia työeläkelainsäädäntöön ja vakuutusmaksuperusteisiin vuoden 2001 alusta. Eläketurvakeskuksen ja Työeläkevakuuttajat TELA ry:n ohjeistuksella toteutettiin 58—59-vuotiaiden vakuutettujen laajennettu oikeus varhaisen kuntoutuksen selvittelyyn.

Työmarkkinajärjestöt ovat 12 päivänä marraskuuta 2001 sopineet yksityisalojen

työeläkkeiden kehittämisestä. Sopimuksen mukaan toteutetaan työkyvyttömyyden uhan toteamiseen perustuva oikeus ammatilliseen kuntoutukseen. Samalla kuntoutuksen ajan toimeentuloturvaa kehitetään paremmin työelämän tarpeita vastaavaksi säätämällä erikseen osakuntoutusrahasta ja odotusajan kuntoutusrahasta. Lisäksi jatketaan ja tehostetaan työntekijöille, työnantajille sekä erityisesti työterveyshuollon ja henkilöstöhallinnon edustajille suunnattua koulutusohjelmaa sekä kehitetään kuntoutustutkimusverkostoa.

Hallitus on todennut kannanotossaan 13 päivänä marraskuuta 2001, että työmarkkinoiden keskusjärjestöjen edellä mainittu periaatesopimus vastaa hallituksen tavoitteita työeläkkeiden kehittämiseksi työssä pysymistä, työkykyä ja työllistymistä tukevaan suuntaan sekä varhaiseläkejärjestelmässä työeläkelainsäädännön mukaisen ansiosidonnaisuusperiaatteen kehittämiseksi. Hallitus on valmistellut tämän esityksen periaatesopimuksen pohjalta.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1. Kuntoutuksen järjestäjät

Suomessa useat eri tahot tarjoavat työntekijän työllistymisedellytysten parantamiseen tähtäviä toimenpiteitä.

Työkyvyn alenemisen perusteella kuntoutustoimenpiteitä voi saada terveydenhuollossa. Tämä kuntoutus on lääkinnällistä. Terveydenhuollossa voidaan tehdä muun muassa kuntoutustutkimuksia.

Uusi työterveyshuoltolaki (1383/2001) tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 2002. Hallituksen esityksen mukaan (HE 114/2001) mukaan yksi lain keskeisiä tavoitteita on suunnata työterveyshuollon toimenpiteitä työntekijöiden terveyttä ja työkykyä

tukevaan ja edistävään suuntaan keskimääräisen työuran jatkamiseksi työntekijän vanhuuseläkeikään. Laissa määritellään työpaikkojen työkykyä ylläpitävän toiminnan periaatteet.

Kansaneläkelaitos ja työeläkelaitokset järjestävät ammatillista kuntoutusta, jonka tarkoituksena on työkyvyn säilyttäminen tai palauttaminen tai uhkaavan työkyvyn menetyksen torjuminen, ja korvaavat tällaisesta kuntoutuksesta aiheutuneita kustannuksia. Jos kuntoutuksen tarve johtuu työtapaturmasta, ammattitaudista tai liikennevahingosta, tapaturma- tai liikennevakuutuslaitos on ensisijainen toimija myös ammatillisessa kuntoutuksessa. Kansaneläkelaitoksen järjestämä ammatillinen kuntoutus on laaja-alaisempaa kuin työeläkejärjestelmän kuntoutus. Kansaneläkelaitos järjestää ammatillista kuntoutusta myös sellaisille henkilöille, joiden yhteydet työelämään ovat vähäiset, sekä nuorille, joilla niitä ei vielä ole. Lisäksi Kansaneläkelaitos järjestää lääkinnällistä kuntoutusta, jonka tavoitteena on kuntoutujan työkyvyn säilyttäminen ja parantaminen ja työkyvyn menetyksen uhan torjuminen sekä vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta, jonka tavoitteena lain mukaan voi olla myös työkyvyn turvaaminen tai parantaminen.

Myös työvoimaviranomaiset järjestävät vajaakuntoisille työvoimatoimiston asiakkaille ammatillista kuntoutusta ja vajaakuntoisille työnhakijoille erityispalveluja. Tämän toiminnan lähtökohtana on parantaa työvoiman tarjonnan ja kysynnän tasapainoa työmarkkinoilla sekä tukea erityisesti vajaakuntoisten ja työrajoitteisten työllistymistä. Lisäksi koulutus- ja erorahasto tukee omaehtoista ammatillista koulutusta.

2.1.2. Kansaneläkelaitoksen järjestämä ammatillinen kuntoutus

Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain (610/1991; KKL) 2 §:n mukaan Kansaneläkelaitoksen on järjestettävä vakuutetulle, jonka työkyky ja ansiomahdollisuudet ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi

olennaisesti heikentyneet, tarvittava ammatillinen kuntoutus tai valmennus hänen työkykynsä säilyttämiseksi tai parantamiseksi, jollei sitä ole järjestetty muusta etuusjärjestelmästä. Kansaneläkelaitoksen on järjestettävä myös sellaiset kalliit apuvälineet, jotka ovat tarpeen vaikeavammaisen työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien parantamiseksi tai säilyttämiseksi. Näissä tilanteissa Kansaneläkelaitokselle on siis säädetty ammatillisen kuntoutuksen järjestämisvelvollisuus.

KKL 2 §:n mukaan ammatillisen kuntoutuksen edellytyksenä on siis työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien olennainen heikentyminen. Työkyvyn on oltava olennaisesti heikentynyt jo kuntoutuksen alkaessa. Lähtökohtana on, että henkilöllä on asianmukaisesti diagnosoitu sairaus, vika tai vamma. Kansaneläkelaitoksen etuusohjeen mukaan kuntoutuspäätöstä tehtäessä otetaan huomioon sairauden, vian tai vamman aiheuttamat rajoitukset ja vaikeudet työstä suoriutumisessa ja työllistymisessä. Työkyky katsotaan olennaisesti heikentyneeksi, jos ammatissa suoriutumisessa on ilmeisiä vaikeuksia. Kun on kyse etenevästä sairaudesta, voidaan kuntoutukseen ryhtyä, jos suoriutumisvaikeuksia on odotettavissa lähitulevaisuudessa. Harkittaessa koulutusta nuorille, jotka eivät vielä ole olleet työelämässä, riittää, että sairaus, vika tai vamma aiheuttaa olennaisia rajoituksia ammatin ja työn valinnassa. Käytännössä tämä edellyttää pitkäaikaissairailta jatkuvaa lääkitystä, mahdollisia elinmuutoksia, sairauskohtauksia, liikuntarajoituksia tai muuta vastaavaa.

Kuntoutuksen järjestämisen ja korvaamisen edellytyksenä on, että annettava ammatillinen kuntoutus edistää henkilön työ- ja ansiomahdollisuuksia, eli kuntoutus on tarpeellista hänen työkykynsä säilyttämiseksi ja parantamiseksi.

Kansaneläkelain 39 §:n mukaan alle 20-vuotiaan oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaa aikaisintaan sen kuukaudesta alusta, jota edeltävän kuukauden aikana hänen

oikeutensa kuntoutusrahain perusteella maksettavaan kuntoutusrahan on päättynyt.

Kansaneläkelaitoksen järjestämän ja korvaaman ammatillisen kuntoutuksen sisällöstä säädetään kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun asetuksen (1161/1991) 1 §:ssä.

KKL 8 §:n mukaan Kansaneläkelaitoksen KKL 2 §:n mukaisen päätöksen saaneella henkilöllä on oikeus hakea päätökseen muutosta valittamalla.

Muutoksenhakuoikeus koskee Kansaneläkelaitoksen velvollisuutta järjestää kuntoutus sekä vakuutetun oikeutta sen perusteella maksettaviin etuuksiin. Kuntoutujalla ei ole valitusoikeutta siitä, mikä kuntoutuspalveluntuottaja kuntoutuksen toteuttaa.

Muutoksenhakukirjelmä toimitetaan Kansaneläkelaitoksen toimistoon, jossa ensin arvioidaan itseoikaisun mahdollisuutta. Muutoksenhaun kohteena voi olla arvio ansiomahdollisuuksien olennaisesta heikentymisestä tai haetun kuntoutuksen tarpeellisuudesta. Jos Kansaneläkelaitoksen toimisto ei oikaise päätöstä, valituskirjelmä liitteineen lähetetään tarkastuslautakunnan ratkaistavaksi. Tarkastuslautakunnan päätökseen voi hakea muutosta vakuutusosoikeudelta.

Kuntoutusrahain mukainen kuntoutusraha

Kansaneläkelaitoksen järjestämän ammatillisen kuntoutuksen aikaisena toimeentuloa turvaavana etuutena maksetaan kuntoutusrahain (611/1991; KRL) mukaista kuntoutusrahaa. KRL 14 §:n 1 momentin pääsäännön mukaan kuntoutusrahain suuruus on sama kuin se sairausvakuutuslain mukainen päiväraha, johon kuntoutujalla olisi oikeus, jos hän kuntoutuksen aikaessa olisi tullut työkyvyttömäksi. Lisäksi kuntoutusrahailaisissa on säännöksiä eläkkeensaajan kuntoutusrahasta sekä eräitä kuntoutusrahain vähimmäissäännöksiä.

Kansaneläkelaitoksen kuntoutuksen aikaista toimeentuloturva koskevista säännöksistä käsitellään tässä esityksessä vain kuntoutusrahain 14 §:n 1 momentin

mukaista pääsääntöä koskien sellaisia ammatillisessa kuntoutuksessa olevia tai sinne hakeutuvia henkilöitä, jotka ovat olleet työelämässä ja siirtyneet sieltä kuntoutukseen. Tällaisten henkilöiden ammatillinen kuntoutus on työnjakoon liittyvien säännösten ja ohjeiden nojalla järjestetty joko työeläkelaitoksesta tai Kansaneläkelaitoksesta.

Kuntoutusraha määräytyy sairausvakuutuslain 16 §:ssä säädetyn tavoin verotuksessa todettujen tulojen pohjalta. Verovuosi, jonka aikaisia tuloja tarkasteillaan, on kuntoutusrahain osalta kuntoutuksen alkamisvuotta edeltänyt verovuosi. Työtuloista vähennetään tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä aiheutuneet kustannukset. Lisäksi työ- tai virkasuhteessa saadusta työtulosta on tehty työntekijän eläkemaxusta ja palkansaajan työttömyysvakuutusmaksusta johtuva vähennys, jonka suuruudesta on säädetty määräaikailla laeilla vuodesta 1993. Kuntoutusrahain määrä on 70 prosenttia vuosityötulon 300. osasta siltä osin kuin vakuutetun työtulot eivät ylitä vuoden 2002 tasossa 25 515 euroa. Kuntoutusrahain määräytymisprosentti alenee tätä ylempissä tuloluokissa mainitun rajamäärän ylittävän tulon osalta ensin 40 prosenttiin ja sen jälkeen 25 prosenttiin niiden tulojen osalta, jotka ylittävät 39 256 euroa vuoden 2002 tasossa.

Jos vakuutetun työtulot ovat välittömästi ennen hänen kuntoutuksensa alkamista olleet olennaisesti suuremmat kuin viimeksi toimitetussa verotuksessa todetut työtulot, hän voi saada sairausvakuutusasetuksen 10 §:ää soveltaen kuntoutusrahain kuntoutuksen alkamista edeltäneiden viimeisen kuuden kuukauden työtulojen perusteella. Vakuutetun esittämiä kuuden kuukauden työtuloja käytetään kuntoutusrahain määrän perusteena, jos ne kerrottuna kahdella ja vähennettynä tulonhankkimisesta johtuvilla kustannuksilla ovat verotuksessa todettuja indeksillä tarkistettuja työtuloja vähintään 20 prosenttia suuremmat.

Kuntoutusrahain maksetaan kuntoutukseen osallistumisen ajalta jokaiselta arkipäivältä (KRL 8 §), kuitenkin vasta laissa tai asetuksessa säädetyn omavastuuajan jälkeen.

Ostavastuuajat vaihtelevat yhdestä päivästä kolmeen kymmeneen päivään riippuen järjestettävän kuntoutuksen sisällöstä ja kestosta sekä siitä, mikä kuntoutujan toimeentuloturva on ollut ennen kuntoutusta. Käytännössä yleisin omavastuu-aika on yksi päivä. Omavastuuta ei ole, jos kuntoutukseen siirrytään suoraan sairauspäivärahalta tai työttömyysturvalta.

Kansaneläkelaitos voi maksaa kuntoutuksen odotus- ja väliajoilta kuntoutusrahaa 20 prosentilla alennettuna enintään kolmelta kuukaudelta kalenterivuotta kohti kummankin syyn perusteella erikseen laskettuna. Odotus- ja väliajan kuntoutusraha on harkinnanvarainen etuus, jonka tarkoituksena on turvata kuntoutuksen onnistuminen. Maksamisen edellytyksenä on Kansaneläkelaitoksen etuusohjeiden mukaan, että odotus- tai väliaikaa seuraavan toimenpiteen toteutuminen on todennäköistä ja että siitä on tehty myönteinen päätös. Mainitut enimmäisajat voidaan kuitenkin ylittää, jos kuntoutujan toimeentulon turvaaminen koko kuntoutussuunnitelman tarkoittaman kuntoutuskokonaisuuden ajan on perusteltua kuntoutuksen etenemisen turvaamiseksi. Tällöin kuntoutujan ei tarvitse kesken suunnitellun kuntoutuskokonaisuuden hakea työttömyysturvaa, sairauspäivärahaa taikka toimeentulotukea.

KRL 24 §:n mukaan Kansaneläkelaitos voi maksaa kuntoutusrahaa saaneelle kuntoutujalle harkinnanvaraista avustusta kuntoutusrahakauden päättymisen jälkeen. Sen tavoitteena on tukea kuntoutujan työllistymistä kuntoutuksen jälkeen. Harkinnanvaraisen kuntoutusavustuksen enimmäismäärä on sen saajalle lasketun kuuden kuukauden kuntoutusrahan määrä.

Kuntoutukseen osallistuminen on kuntoutujalle maksutonta. Kansaneläkelaitos korvaa kuntoutuksesta kuntoutujalle aiheutuvia kustannuksia.

2.1.3. Työeläkelaitoksen järjestämä ammatillinen kuntoutus

Sekä julkisten että yksityisten alojen eläkelaitosten päätöksillä toteutetaan ammatillista kuntoutusta. Seuraavassa kuvataan vain yksityisten alojen

työeläkejärjestelmän ammatillista kuntoutusta.

Työeläkelaitoksilla on työkvyttömyyseläkkeen hakemisen yhteydessä lakisääteinen velvollisuus kuntoutusmahdollisuuksien selvittelyn varmistamiseen ja kuntoutustarvetta vastaaviin palveluihin ohjaamiseen. Tästä säädetään työntekijäin eläkelain (395/1961; TEL) 4 §:n 5 momentissa. Sen sijaan velvollisuutta kuntoutuksen tukemiseen ei ole eli työeläkekuntoutus on harkinnanvaraista toisin kuin Kansaneläkelaitoksen järjestämä kuntoutus. Päätös vakuutetun ammatillisen kuntoutuksen tukemisesta perustuu vapaaseen harkintaan, jota rajoittavat yleiset oikeudenmukaisuusvaatimukset.

Vakuutettujen yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi Eläketurvakeskus on antanut yleiskirjeellä soveltamisohjeet työeläkelaitoksille ja Työeläkevakuuttajat TELA ry. on viimeksi 9 päivänä kesäkuuta 1997 vahvistanut suosituksen työeläkekuntoutuksen toimeenpanosta.

Käytännössä kuntoutusasian selvittely tulee yleisimmin vireille vakuutetun kuntoutushakemuksella. Jos edellytykset työeläkekuntoutukseen ovat olemassa, hakijalle annetaan kuntoutuslupaus. Jos taas edellytyksiä ei katsota olevan, selvittelyn lopputulos ilmoitetaan hakijalle kirjeellä.

TEL 4 h §:n 2 momentin mukaan työeläkekuntoutuksen ehdoton edellytys on, että vakuutetulla on oikeus niin sanottuun tulevan ajan eläkeosuuden sisältävään työkvyttömyyseläkkeeseen, jos hänelle kuntoutuksen sijasta olisi myönnettävä eläke. Työeläkevakuuttajat TELA ry:n mainitun suosituksen mukaan harkittaessa ammatillisen kuntoutuksen tukemista tulisi lisäksi ottaa huomioon muun muassa, onko vakuutetun työssäolo vakiintunut, onko vakuutettu ansainnut työeläketurvaa kohtuullisessa määrin, onko ammatillisen kuntoutuksen toimeenpano vireillä jo muualla, onko aiottu kuntoutus ammatillista ja onko vakuutettu työkvytön tai onko hänellä työkvyttömyyden uhka.

Yleisessä ratkaisukäytännössä tarkastellaan, onko vakuutettu ollut työssä lähes koko opiskelun jälkeisen aikuisikänsä, onko

ammattipätevyys jo yhteen ammattiin, onko ammatillisen kuntoutuksen toimeenpano alkanut jo muualla, onko aiottu kuntoutus ammatillista ja onko vakuutettu työkyvyttöön tai onko hänellä työkyvyttömyyden uhka.

Vaikka lakiin pohjautuvaa velvoitetta kuntoutuksen tukemiseen ei olekaan, työeläkejärjestelmän tavoitteiden mukaista on estää työkyvyttömyyttä. Tavoitteen taustalla on sekä vakuutetun ja työnantajan kannalta myönteinen työssä jatkaminen että työeläkemenojen hallitseminen keskimääräistä eläkeikää nostamalla. Tavoite on kirjattu myös hallitusohjelmaan. Työssä pysymiseen on kannustettu myös työnantajien työkyvyttömyyseläkkeiden ja kuntoutusrahan omavastuuosuuksien muutoksilla kuntoutusta suosivampaan suuntaan. Tavoitetta on nykykäytännössään toteutettu pyrkimällä aikaistamaan kuntoutukseen ryhtymistä ja kuntoutushakemusten määrä onkin lisääntynyt.

Edellä kerrottuja tavoitteita on tähän mennessä pyritty toteuttamaan lain tulkinnalla. TEL 4 h §:n 1 momentin mukaan työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi voidaan työntekijälle ammatillisena kuntoutuksena antaa muun muassa neuvontaa, työhön valmennusta ja koulutusta. Tämän seurauksena työeläkekuntoutuksen keskeiseksi kriteeriksi on otettu työkyvyttömyyden uhka, jota ei ole kuitenkaan erikseen määritellyt työeläkelainsäädännössä.

Uhkaa arvioidaan työeläkelaeissa tarkoitetun työkyvyttömyysmääritelmän mukaisena. Sen mukaan työkykyarviossa otetaan huomioon vakuutetun sairauden, vian tai vamman lisäksi hänen nykyinen työnsä ja aikaisempi työkokemuksensa, koulutuksensa sekä eräät muut laissa mainitut tekijät. Työkyvyttömänä pidetään vakuutettua, jonka työkyky alenee vähintään vuoden ajaksi ja vähintään kahdella viidesosalla.

Työkyvyttömyyden uhan arvioiminen suhteessa TEL:n mukaiseen työkyvyttömyysmääritelmään edellyttää, että vakuutetulla on sairaudesta johtuva todennäköinen eläkeriski. Tällöin arvioidaan,

tulisiko vakuutettu todennäköisesti työkyvyttömäksi lähivuosien aikana, ellei kuntoutustoimiin ryhdytä.

Eläketurvakeskus on antanut työeläkelaitoksille ohjeet 58—59-vuotiaiden ammatillisen kuntoutuksen edellytysten arvioinnista. Edellytyksenä on, että sairaus, vika tai vamma aiheuttaa lähivuosina todennäköisesti ja objektiivisesti todettavissa olevan uhan työkyvyille. Tällöin tarkoitetaan sairaudella diagnosoitua sairautta, jonka osalta hoidon ja lääkinällisen kuntoutuksen toteutuksen mahdollisuudet on otettu huomioon, lähivuosilla noin viiden vuoden ajanjaksoa ja ”uhkalla työkyvyille” tilannetta, jossa vakuutetulla on arviointihetkellä sellainen sairaudesta johtuva työkyvyttömyyden uhka, että hänelle lähivuosina ilman kuntoutustoimia tulisi myönnettäväksi työkyvyttömyyseläke (yksilöllinen varhaiseläke taikka täysi- tai osatyökyvyttömyyseläke). Todennäköisyys arvioidaan käyttämällä ammattitautien diagnostiikassa sovellettavaa asteikkoa (erittäin todennäköinen, todennäköinen, mahdollinen, epätodennäköinen ja erittäin epätodennäköinen). Lisäksi edellytetään, että ammatillisella kuntoutuksella voidaan siirtää tai estää työkyvyttömyyden uhkaa, kun otetaan huomioon vakuutetun aikaisempi koulutus, työkokemus sekä hänen ikänsä ja asumisolosuhteensa ja näihin verrattavat sosiaalis-taloudelliset seikat ja että ammatillisella kuntoutuksella on todennäköisesti eläkemenoa säästävä vaikutus. Tällaisien 58—59-vuotiaita koskevaan selvittelyyn tulneiden määrä on vähäinen, muutamia kymmeniä koko työeläkejärjestelmässä.

Työeläkekuntoutuksen toimenpiteitä ovat TEL 4 h §:n 1 momentin mukaan neuvonta, kuntoutustutkimukset, ammattiin johtava koulutus, työhön valmennus, elinkeinotuki ja ammatillista kuntoutusta tukeva lääkinällinen kuntoutus. Laissa lueteltujen kuntoutustoimenpiteiden lisäksi yleisesti tuetaan työkokeiluja.

Työeläkekuntoutuksen lähtökohta on yhteistyö vakuutetun työpaikan kanssa. Ensin selvitetään töiden järjestely- ja uudelleensijoitusmahdollisuudet omalla työpaikalla, tarvittaessa kurssimuotoisen

koulutuksen avulla. Jos omalla työpaikalla tai työnantajalla ei löydy tehtäviä, joissa työkyvyttömyyden uhkaa voidaan alentaa, selvitetään vakuutetun mahdollisuudet saada työtä muualta. Viimeisenä vaihtoehtona harkitaan uudelleenkoulutusta. Pohjakoulutuksen tukeminen ei kuulu työeläkejärjestelmän tehtäviin, vaan vain ammattiin johtavaa koulutusta tuetaan. Periaatteena on, että tavoitellaan vakiintuneen ammatin tasoista koulutusta terveydentilalle paremmin sopivaan ammattiin. Käytännössä kuitenkin vakuutetun työtehtävien muuttaminen suorittavasta työstä henkiseen vaatii usein koulutustason nostamista, mutta tällöinkin työeläkejärjestelmä tukee vain ammatillista koulutusta. Työeläkejärjestelmä korvaa lääkinnällistä kuntoutusta vain, jos se on välttämätöntä varsinaisen ammatillisen kuntoutuksen loppuun saattamiseksi. Vakuutetulla ei ole TEL 4 n §:n 2 momentin mukaan oikeutta valittaa työeläkelaitoksen arvioinnista, joka koskee kuntoutustarpeen tai mahdollisuuksien olemassaoloa. Sen sijaan kuntoutusrahan määrästä voi valittaa. Eläketurvan työeläkevakuutusyhtiössä järjestäncelle työnantajalle syntyy omavastuuta rahastoitavasta eläkkeestä, kun yritys työllistää yli 50 henkilöä. Omavastuu kasvaa asteittain kunnes omavastuu on täysi yrityksen työllistäessä 800 henkilöä. Tämän kokoluokan yrityksissä kuntoutusraha puolet rahoitetaan TEL-maksun työkyvyttömyysriskin hallintaosasta, jolloin kuntoutuskustannus on omavastuiselle työnantajalle edullisempi kuin eläkekustannus. Alle 50 työntekijän yritysten työntekijöiden työkyvyttömyyseläkkeet rahoitetaan TEL-maksun tasausosasta. Tälle pienempien yritysten ryhmälle ei synny työkyvyttömyyseläkkeestä edellä mainittua yrityskohtaista kustannusta eikä sitä myötä myöskään edellä kuvattua kuntoutusrahan rahoituksen säästövaikutusta. Kuntoutuskorotus ja kuntoutuskulut kustannetaan yhteisesti eikä näissä käytetä työnantajakohtaista laskutusta.

Työeläkelakien mukainen kuntoutusraha

Työeläkelaeissa ei ole säädetty

omavastuuajoja. Kuntoutusrahaa maksetaan kaikilta niiltä päiviltä, jolloin kuntoutuksen toimenpiteet ovat käynnissä. Kuntoutuskorotusta puolestaan maksetaan kaikilta niiltä kalenterikuukausilta, jotka kuntoutus kestää.

TEL 4 l §:n 1 momentin mukaan työssä vielä olevan vakuutetun kuntoutusrahan määrä lasketaan siitä täysitehoisesta työkyvyttömyyseläkkeestä, johon vakuutetulla olisi oikeus kuntoutuslupaushetkellä. Kuntoutusraha on eläkkeiden yhteismäärä kerrottuna 1,33:lla. Täyden täysitehoisen työkyvyttömyyseläkkeen määrä on 50 vuoden ikään saakka enintään 53,5 prosenttia eläkkeen perusteena olevasta palkasta. Osaeläkkeen määrä on puolet täyden eläkkeen määrästä.

Työkyvyttömyyseläkkeellä tai kuntoutustuella olevan eläkkeensaajan eläkettä korotetaan 33 prosentin kuntoutuskorotuksella niiltä kalenterikuukausilta, joiden ajan kuntoutus kestää. Osaeläkkeellä olevan vakuutetun eläke muutetaan aktiivisen ammatillisen kuntoutuksen ajaksi täyden työkyvyttömyyseläkkeen suuruiseksi ja sen määrää korotetaan edellä mainitulla kuntoutuskorotuksella.

TEL 4 k §:n 2 momentin mukaan työeläkelakien mukaista kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen väliseltä ajalta sekä myös kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta. Muulloin kuin aktiivisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan enimmäisaika on yleensä kuitenkin kolme kuukautta kutakin kalenterivuotta kohden kummankin synn perusteella erikseen laskettuna. Odotusajan kuntoutusraha voidaan myöntää vakuutetulle, jonka kuntoutuksen alkaminen, esimerkiksi kouluun pääseminen, on jo varmistunut. Lisäksi edellytetään, ettei hänellä ole muuta toimeentuloturva.

Kuntoutusrahan maksaminen odotusajalta on mahdollista myös silloin, kun työn tekeminen ennen kuntoutuksen alkamista ei ole suotavaa terveydentilan kannalta. Kuntoutusjaksojen välillä kuntoutusrahaa voidaan maksaa erityisestä syystä. Odotusajan

kuntoutusrahan määrä on samansuuruinen kuin kuntoutustoimenpiteiden ajalta maksettava kuntoutusraha.

Työeläkelakien mukaan kuntoutuksen jälkeiseltä ajalta kuntoutusrahaa saaneelle voidaan maksaa TEL 4 k §:n 3 momentin mukaan harkinnanvaraista kuntoutusavustusta, jos tämä on hänen työllistymisensä kannalta erityisen tarpeellista. Harkinnanvarainen kuntoutusavustus lasketaan kertakorvauksena ja sen määrä on enintään kuuden kuukauden kuntoutusrahan määrä.

TEL 4 m §:n mukaan työeläkelaitos voi maksaa vakuutetulle korvauksen kuntoutuksen aiheuttamista välttämättömistä ja tarpeellisista kustannuksista. Säännöksen perusteella ammatilliseen kuntoutukseen liittyvät vakuutetun kulut korvataan pääsääntöisesti normikorvauksina. Työeläkevakuuttajat TELA ry. on antanut suosituksia muun muassa kuntoutuksen vaatimista lisätutkimuksista aiheutuvien kustannusten korvaamisesta sekä ammatilliseen koulutukseen osallistumisesta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta.

2.1.4. Kuntoutusrahan tasojen eroavaisuuksista

Työeläkelaitosten ja Kansaneläkelaitoksen järjestämän kuntoutuksen etuustasot poikkeavat toisistaan ensinnäkin etuuden perusteena olevan ansion osalta. Työeläkejärjestelmässä kuntoutusrahan pohjana on eläke, jonka tasoa parannetaan kuntoutusrahaksi prosenttipohjaisella korotuksella. Nykyisen lain mukaan eläke lasketaan työsuhteittain kymmenen viimeisen vuoden palkasta. Työeläkkeessä siis haetaan eläkkeen pohjaksi vakuutetun pitkällä ajanjaksolla vakiintunutta ansiotasoa. Kansaneläkelaitoksen maksama kuntoutusraha määräytyy pääsääntöisesti sairausvakuutuslain päivärahan mukaisesti ja pohjana on tietyn verovuoden työtulo. Tämän lisäksi kuntoutusrahalaissa on eräitä erityistilanteita koskevia säännöksiä muun muassa kuntoutusrahan vähimmäistasosta. Toinen keskeinen eroavuus on, että KRL 14 §:n 1 momentin pääsäännön mukaisen kuntoutusrahan määrä porrastetaan tulorajan

mukaan sairausvakuutuslain; SVL (364/1963) 16 §:ssä säädetyllä tavalla. Työeläkejärjestelmässä taas ei ole ansio- tai eläkeportaita. Ainoastaan yrittäjien eläkelaiissa on säännelty työtulon enimmäismäärä. Näiden erojen seurauksena työeläkelakien mukainen kuntoutusraha on yleensä suurempi kuin saman suuruiseen ansioon perustuva Kansaneläkelaitoksen maksama kuntoutusraha. Työeläkejärjestelmän maksama kuntoutusraha voi olla esimerkiksi 1 177 euron kuukausiansiolla alle 84 euroa, 1 682 euron kuukausiansiolla noin 101 euroa, 2 523 euron kuukausiansiolla noin 236 euroa ja 3 364 euron kuukausiansiolla yli 303 euroa parempi kuin saman suuruiseen ansioon perustuva Kansaneläkelaitoksen maksama kuntoutusraha kuukautta kohden laskettuna. Kolmas eroavuus on odotus- ja väliajan kuntoutusrahan taso, joka Kansaneläkelaitoksella on kannustusvaikutuksen takia 20 prosenttia pienempi kuin aktiivisten toimenpiteiden ajalta. Työeläkelakien mukaisesta kuntoutusrahasta tämä kannustava elementti puuttuu, kun kuntoutusrahaa maksetaan samansuuruksena myös odotus- ja väliajalta.

2.2. Nykytilan arviointi

Työeläkelaitosten ja Kansaneläkelaitoksen järjestämässä ammatillisessa kuntoutuksessa on eräitä epätarkoituksenmukaisia eroja, jotka haittaavat ammatillisen kuntoutuksen toimeenpanoa. Ensinnäkin Kansaneläkelaitoksella on lain mukaan velvollisuus järjestää ammatillista kuntoutusta, jos laissa säädetyt edellytykset täyttyvät. Sen sijaan työeläkekuntoutus on harkinnanvaraista. Näin ollen Kansaneläkelaitoksen kuntoutusasiassa antamaan päätökseen voi hakea muutosta, mutta työeläkekuntoutusta koskevasta ratkaisusta ei voi valittaa. Sen sijaan kuntoutuksen ajalta maksettavista etuuksista, kuntoutusrahasta ja kuntoutuskorotuksesta, on muutoksenhakuoikeus. Koska työeläkelakien mukainen ammatillinen kuntoutus on harkinnanvaraista, TEL:ssä ei ole säädetty kuntoutuksen edellytyksistä täsmällisesti.

Laissa mainitaan edellytyksenä ainoastaan se, että työntekijällä tulisi olla oikeus niin sanottuun tulevan ajan eläkeosuuden sisältävään työkyvyttömyyseläkkeeseen, jos hänelle kuntoutuksen sijasta olisi myönnettävä eläke. Tätä tarkemmat kuntoutuksen saamisen edellytykset on selostettu ainoastaan eläketurvakeskuksen ja Työeläkevakuuttajat TELA ry:n ohjeissa.

Käytännössä tietoisuus työeläkekuntoutuksesta ja ammatillisen kuntoutuksen tarjonta on parhaimmillaan omavastuisten suurtyönantajien kohdalla, koska niillä on suuremmat ja vakiintuneemmat kontaktit työeläkelaitoksiin. Pienten ja keskisuurten työnantajien palveluksessa olevien työntekijöiden ohjaaminen kuntoutukseen vaihtelee työnantajan aktiivisuuden mukaan. Työnantajalla ei ole palkanmaksuvelvollisuutta kuntoutusajalta vastaavalla tavalla kuin sairausajalta. Jos työnantaja kuitenkin maksaa palkkaa kuntoutuksessa olevalle työntekijälleen, voidaan kuntoutusraha maksaa työnantajalle palkkaa vastaavalta osalta.

Työterveyshuolto on avainasemassa ammatilliseen kuntoutukseen ohjaamisessa. Uudessa työterveyshuoltolaissa korostetaan työterveyshuollon vastuuta työntekijöiden terveydentilan sekä työ- ja toimintakyvyn selvittämisessä, arvioinnissa ja seurannassa. Uudistus velvoittaa työterveyshuollon tekemään toimenpide-ehdotuksia muun muassa työntekijöiden työ- ja toimintakyvyn ylläpitämiseksi ja edistämiseksi sekä seuraamaan ehdotusten toteutumista. Työterveyshuollon tulee jatkossa myös antaa kuntoutusta koskevaa neuvontaa ja ohjata työntekijöitä muun muassa ammatilliseen kuntoutukseen. Työterveyshuolto veloitetaan toimimaan yhteistyössä terveydenhuollon, työvoimahallinnon, koulutuksen, sosiaalivakuutuksen ja työsuojeluviranomaisten kanssa.

Edellä mainituilla toimilla parannetaan kuntoutukseen ohjaamista, mutta niiden lisäksi tarvitaan etuuslainsäädäntö, jossa kuntoutuksen ja sen aikaisen toimeentuloturvan saamisen edellytykset on riittävän selkeästi määritelty.

Myös ammatillisen kuntoutuksen

myöntöedellytykset ja tarkoituksenmukaisuuden arviointi eroavat työeläkelakien ja KKL:n mukaisessa ammatillisessa kuntoutuksessa. Työeläkejärjestelmässä ammatillista kuntoutusta voidaan tukea jo silloin, kun työntekijällä on uhka joutua lähivuosina työkyvyttömäksi. KKL:ssa taas edellytetään, että henkilön työkyky ja ansiomahdollisuudet ovat olennaisesti heikentyneet jo kuntoutukseen hakeuduttaessa. Tällöin myös kuntoutujan motivaatio saattaa olla heikentynyt, ja kuntoutus voi olla paljon vaikeampaa ja pitkäkestoisempaa sekä kustannuksiltaan kalliimpaa kuin se olisi, jos se olisi voitu aloittaa riittävän varhain. Kuntoutuksen tuloksellisuus heikkenee, mitä myöhemmin siihen ryhdytään.

Lisäksi ammatillisen kuntoutuksen ajalta eri järjestelmistä maksettavien toimeentuloturvaetuuksien tasossa on epätarkoituksenmukaisia eroja. Kuitenkin nykyisiä kuntoutussäännöksiä säädettäessä oli lähtökohtana, että etuuskien taso ei saisi ohjata vakuutettua. Siksi kuntoutusraha säädettiin saman tasoiseksi kuin SVL:n mukainen päiväraha. Kuntoutusta koskevien lakien antamisen jälkeen SVL:in mukaisen päivärahan määräytymisperusteisiin tehtiin 1990-luvun alkupuolella lamasta johtuvia muutoksia, joiden seurauksena päivärahan taso aleni. Muutokset vaikuttivat suoraan päivärahan suuruiseen maksettavaan kuntoutusrahaan myös sen tasoa alentavasti. Kuntoutuksen aikaisen toimeentuloturvan tason ei tulisi riippua kuntoutusjärjestelmästä. Nykyisin työeläkelakien mukainen kuntoutusraha on kuitenkin suuremmissa tuloluokissa selvästi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaa suurempi. Nämä erot saattavat johtaa tarpeettomiin edullisuusvertailuihin ja hakemuksen siirtoihin järjestelmien välillä, jolloin kuntoutuksen aloittaminen voi viivästyä.

Kuntoutusrahan tasolla pyritään kannustamaan työntekijän hakeutumista aktiivisiin kuntoutustoimenpiteisiin. Kansaneläkelaitos maksaa kuntoutusrahalain mukaan kuntoutusrahan suurempana kuntoutustoimenpiteiden ajalta kuin odotus- ja väliajalta. Sen sijaan työeläkelakien

mukainen kuntoutusraha on samansuuruinen sekä toimenpide- että odotusajalta, jolloin aktiivisiin kuntoutustoimenpiteisiin ohjaava kannustusvaikutus ei toteudu. Kuitenkin työkyvyttömyyseläkkeen tai kuntoutustuen saajalle maksetaan työeläkelakienkin mukaan odotus- ja väliajoilta ainoastaan eläke tai kuntoutustuki ja vain kuntoutustoimenpiteisiin osallistumisen ajalta kuntoutuskorotus. Työeläkelain säännöksiä tulisi yhdenmukaistaa siten, että kuntoutustoimenpiteiden ajalta maksettava etuus olisi kaikilla suurempi kuin odotus- tai väliajalta maksettava etuus.

Nykyisin enää vain osa aikuisopiskelusta on kokopäiväopiskelua. Ammattitutkintoja on mahdollista opiskella iltaisin tai monimuoto-opiskeluna. Kuitenkin ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan edellytyksenä on nykyisin, että vakuutettu on kokopäiväisesti estynyt tekemään ansiotyötään kuntoutuksen vuoksi. Säännöksiä ei ole tilanteesta, jossa vakuutettu on kuntoutuksen vuoksi estynyt tekemään ansiotyötään vain osittain, joskin KRL 18 §:n 2 momentissa olevan säädöksen perusteella kuntoutusrahaa vähennetään, jos kuntoutuja on ammatillisessa koulutuksessa ja saa samanaikaisesti muuta toimeentuloa turvaavaa tuloa.

Kansaneläkelaitoksen järjestämässä ammatillisessa koulutuksessa olevien kuntoutuksen tavoitteena on pääsääntöisesti ensimmäisen ammatillisen peruskoulutuksen saaminen tai uudelleen koulutus toiseen ammattiin. Kuntoutujat ovat tästä syystä yleensä ensimmäistä ammattikoulutusta tavoittelevia nuoria ja henkilöitä, joiden työkyky on jo siinä määrin alentunut, että he tarvitsevat koulutuksen kokonaan uuteen ammattiin. Tällainen koulutus on lähes poikkeuksetta kokopäiväistä tai siihen verrattavaa, joten sen ajalta voidaan myöntää kuntoutusrahalain mukaista kuntoutusrahaa. Jos koulutus tapahtuu siten, että kuntoutuja on osan viikkoa työssä ja osan kuntoutuksessa, kuntoutusrahalain mukainen kuntoutusraha, joka on päiväkohtainen etuus, maksetaan tällöin koulutuspäiviltä.

Myös ammattitutkinnon tarpeessa olevia saattaa olla kuntoutuksen hakijoina, mutta

työeläkelaitosten ja Kansaneläkelaitoksen työnjaon mukaisesti tämä ryhmä saa kuntoutuksen pääsääntöisesti työeläkelakien perusteella. Jotta samanaikainen ansiotyö ja ammatillinen kuntoutus olisi enenevässä määrin mahdollista, tulisi työeläkelaitosten voida myöntää opiskelun aikaisena toimeentulona myös osakuntoutusrahaa. Kuntoutusrahalaisissa ei tarvita osakuntoutusrahan käsitettä, koska nykyisen lain antama mahdollisuus maksaa kuntoutusraha päiväkohtaisesti on riittävä.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Esityksen tavoitteet

Esityksen tavoitteena on painottaa ammatillisen kuntoutuksen ensisijaisuutta työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Kuntoutusmahdollisuudet olisi tutkittava johdonmukaisesti ennen kuin sairauteen perustuvien etuuksien saaminen on johtanut työstä ja työelämästä vieraantumiseen. Mitä nopeammin kuntoutukseen voidaan ryhtyä, sitä tuloksellisempaa se on. Kuntoutuksen ensisijaisuuteen pyritään muun muassa säätämällä työeläkekuntoutus työntekijän oikeudeksi.

Oikeus kuntoutukseen olisi jo silloin, kun työkyvyn menettämisen uhka on havaittavissa. Tarkoituksena on näin edesauttaa ammatillisen kuntoutuksen aloittamista niin varhaisessa vaiheessa, että sillä voidaan ehkäistä työkyvyttömyys tai ainakin myöhentää sen alkamista merkittävästi. Tavoitteena on myös työkyvyttömyyseläkkeensaajien työkyvyn palauttaminen ammatillisen kuntoutuksen toimenpitein, milloin se on mahdollista.

Tällä lainmuutoksella voidaan kuitenkin tukea edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamista vain rajoitetusti, ja keskeisessä asemassa onkin työterveyshuollon ja kuntouttajien toimintatapojen ja yhteistyön tehostaminen. Yksityisalojen työeläkkeiden kehittämisestä työmarkkinajärjestöjen 12 päivänä marraskuuta 2001 tekemän sopimuksen mukaan Työeläkevakuuttajat TELA ry:n

koordinoimaa työntekijöille, työnantajille sekä erityisesti työterveyshuollon ja henkilöstöhallinnon edustajille suunnattua koulutusohjelmaa jatketaan ja tehostetaan yhdessä Työterveyslaitoksen ja eläkelaitosten kanssa. Myös kuntoutustutkimusverkostoa kehitetään laatujärjestelmän pohjalta yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen kanssa siten, että varhaisen kuntoutuksen edellyttämät selvitykset saadaan nopeasti ja yhdenmukaisesti koko maassa. Verkostossa kehitetään kuntoutusarviota varten sellainen uusi toimintatapa, jota voidaan käyttää myös vaikeasti arvioitavien työkyvyttömyyseläkehakemusten selvittelyn ja hylkäävän eläkepäätöksen saaneiden hakijoiden neuvonnan tukena. Näitä toimenpiteitä selvitetään ja kehitetään erikseen.

Tässä esityksessä ehdotetuilla toimenpiteillä pyritään hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti osaltaan vaikuttamaan keskimääräisen eläkkeelle siirtymisiän nousemiseen. Työeläkelakien mukaisen kuntoutuksen tavoitteena on työeläkelakien mukaisen työkyvyttömyyden ja sen myötä työkyvyttömyyseläkekustannuksen ehkäiseminen silloin, kun ammatillisen kuntoutuksen toimenpitein voidaan mahdollistaa työntekijän jatkaminen työssä tai palaaminen työelämään. Lisäksi uudistuksen tavoitteena on parantaa työeläkekuntoutujan oikeusturvaa säätämällä kuntoutuksesta oikeus, jota koskevaan päätökseen voi hakea muutosta. Esityksen tavoitteena on lisäksi vähentää Kansaneläkelaitoksen ja työeläkelaitosten kuntoutujien välistä tarpeetonta eriarvoisuutta ja näiden järjestelmien etuuksien edullisuusvertailua nostamalla kuntoutusrahalain mukaisen kuntoutusrahan tasoa. Jotta myös ammatillisen kuntoutuksen edellytykset molemmissa järjestelmissä vastaisivat toisiaan mahdollisimman hyvin, on uudistuksen tavoitteena myös Kansaneläkelaitoksen järjestämän ammatillisen kuntoutuksen aikaistaminen. Kansaneläkelaitoksen järjestämän ammatillisen ja lääkinnällisen kuntoutuksen tavoitteena on edistää työssä olevien

henkilöiden työkykyä ja vajaakuntoisten siirtymistä työelämään sekä vastaavasti vähentää kansaneläkelain mukaisia eläkemenoja ja sairausvakuutuslain mukaisia päivärahamenoja.

3.2. Keskeiset ehdotukset

Ammatillisen kuntoutuksen varhentamiseksi tulisi laissa määritellä, milloin siihen on oikeus ja tämän tulisi olla yhdenmukainen työeläkelaitoksen ja Kansaneläkelaitoksen järjestämässä kuntoutuksessa. KKL:ssa ei määritellä työkyvyttömyyden käsitettä, mutta sillä tarkoitetaan lähinnä kansaneläkelain (347/1956) 22 §:n 1 momentin mukaista työkyvyttömyyttä. Siksi ehdotetaan, että työeläkelakeihin ja KKL:iin otettaisiin säännös, jonka mukaan hakijalla, jolla voidaan todeta olevan sairaudesta, viasta tai vammasta johtuva uhka joutua kansaneläkelaisissa tai työeläkelaeissa tarkoitettulla tavalla työkyvyttömäksi, olisi oikeus saada tarkoitukseenmukaista ammatillista kuntoutusta. Työkyvyttömyyden uhkaa arvioitaessa tarkasteltaisiin hakijan toimintakykyä ja sen oletettavaa kehitystä lähivuosina. Ammatillista kuntoutusta pidettäisiin tarkoituksenmukaisena, jos sen avulla voitaisiin estää odotettavissa oleva työkyvyttömyys taikka palauttaa tai korjata työkykyä niin, että työntekijä voi palata takaisin työelämään, ja jos sillä on eläkemenoja säästävä vaikutus.

Ammatillisen kuntoutuksen painoarvon lisäämiseksi ja työntekijöiden oikeusturvan vahvistamiseksi tulisi ammatillisesta kuntoutuksesta säätää työntekijän oikeus, jonka saamisen edellytykset olisi lueteltu laissa. Kansaneläkelaitokselle on kuitenkin jo nykyisin säädetty ammatillisen kuntoutuksen järjestämisvelvollisuus. Hakijan näkökulmasta tämä järjestämisvelvollisuus toteutuu oikeutena, koska hän voi valittaa kielteisestä päätöksestä. Kun KKL:n säännöksellä samalla säädetään Kansaneläkelaitoksen kuntoutuksen järjestämisvelvollisuudesta muihin kuntoutajiin nähden, ei säännöstä ole tältä osin tarpeen muuttaa. Sen sijaan työeläkelakeihin ehdotetaan lisättäväksi

säännös hakijan oikeudesta ammatilliseen kuntoutukseen.

Työeläkelaitosten tulisi jatkossakin vastata niistä kuntoutujista, jotka ovat edelleen työelämässä tai joiden eläkkeeseen sisältyy nykyisen lainsäädännön mukaan tuleva aika. Kansaneläkelaitos vastaisi edelleen myös niiden henkilöiden ammatillisesta kuntouttamisesta, joiden yhteys työelämään on vähäinen. Kun ehdotetun lainmuutoksen seurauksena työeläkejärjestelmään tulee vakuutetulle oikeus ammatilliseen kuntoutukseen, on syytä seurata muutoksia asiakasvirroissa ja kustannusten jakautumisessa Kansaneläkelaitoksen ja työeläkelaitosten välillä. Tapaturma- ja liikennevakuutusjärjestelmien sekä sotilastapaturmalain mukainen ensisijainen kuntoutuksen järjestämisvelvollisuus säilyisi nykyisellään. Nykyistä työnjakoa ei ole tarkoituksenmukaista muuttaa.

TEL:n mukaista nykyistä kuntoutusrahan tasoa voidaan pitää riittävänä. Ongelmana on kuitenkin, että työeläkelaitoksen ja kansaneläkelaitoksen myöntämän kuntoutusrahan ero on keskiuurissa ja sitä suuremmissa tuloluokissa kasvanut liikaa, ja tämä johtaa tarpeettomaan eriarvoisuuteen ja edullisuusvertailuun. Jotta toimeentulon taso toisaalta Kansaneläkelaitoksen ja toisaalta työeläkelaitoksen järjestämän ammatillisen kuntoutuksen ajalta olisi mahdollisimman lähellä toisiaan, ehdotetaan kuntoutusrahain mukaisen kuntoutusrahan tason korottamista ammatillisen kuntoutuksen aikana siten, että se olisi 75 prosenttia sairausvakuutuslain mukaisen päivärahan perusteena olevasta työansiosta kaikissa tuloluokissa.

Jotta lisättäisiin aktiivisiin kuntoutustoimenpiteisiin osallistumisen kannustavuutta, ehdotetaan, että työeläkelaitoksen myöntämää kuntoutusrahaa ei enää korotettaisi kuntoutuskorotuksella odotus- ja väliajoilta. Tänä aikana kuntoutujalle maksettaisiin työeläkelakien mukaan työkyvyttömyyseläkkeen suuruinen kuntoutusraha. Sen sijaan kuntoutustoimenpiteiden ajalta maksettaisiin sekä eläkkeen että

kuntoutusrahan saajalle nykyisen suuruinen kuntoutuskorotus, 33 prosenttia kuntoutusrahan tai eläkkeen määrästä. Kuntoutusrahain säännökset säilyisivät tältä osin nykyisellään.

TEL:ssä ehdotetaan säädettäväksi osakuntoutusrahasta. Nykyisin TEL:n mukaista kuntoutusrahaa maksetaan vain sellaisen kuntoutuksen ajalta, jona kuntoutuja on täysipäiväisesti estynyt työstään. Tämä edellytys ehdotetaan poistettavaksi. Työeläkelakien mukaan olisi oikeus osakuntoutusrahaan, jos ammatilliseen kuntoutukseen osallistuva henkilö työskentelee samanaikaisesti siten, että hänen ansiotulonsa ylittävät puolet tulevan ajan eläkkeenosan perusteena olevasta palkasta.

Kansaneläkelaitoksen järjestämässä ammatillisessa koulutuksessa oleville myönnetään KRL:n mukaista kuntoutusrahaa päätoimisen tai siihen verrattavan opiskelun ajalle.

Kansaneläkelaitoksen ratkaisukäytännössä tämän edellytyksen on katsottu täyttyvän, kun kuntoutus kestää vähintään kuusi tuntia matkoineen. Ammatillisessa koulutuksessa oleva voi olla kuntoutuksensa aikana myös työssä, mutta tällöin hänen saamansa tulot vähentävät osittain hänen saamaansa kuntoutusrahaa KRL 18 §:n 2 momentin mukaisesti. Huomioon ottaen sen, että KRL:n mukaisen ammatillisen koulutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan kohteena ovat pääsääntöisesti ensimmäistä ammatillista peruskoulutusta suorittavat nuoret ja kokonaan uuteen ammattiin kouluttautuvat kuntoutujat sekä KRL 18 §:n 2 momentin säännös, ei KRL:n mukaisen kuntoutusrahan osalta ole tarpeen säätää osakuntoutusrahasta. Lisäksi se seikka, että KRL:n mukainen kuntoutusraha on päiväkohtainen etuus, mahdollistaa kuntoutusrahan maksamisen myös yksittäisiltä kuntoutuspäiviltä.

Esityksessä ehdotetaan nykyisestä työeläkelainsäädännössä harkinnanvaraisesta kuntoutuksesta säädettäväksi laissa oikeudeksi, mutta työnantajille ammatillisesta kuntoutuksesta aiheutuvat kustannukset määräytyisivät nykyisen lainsäädännön mukaan jatkossakin.

Ammatillisen kuntoutuksen merkityksen

korostamiseksi ehdotetaan, että työeläkelakien ja kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke alkaisi vasta kun henkilön oikeus työeläkelakien tai kansaneläkelain mukaan ammatillisen kuntoutuksen perusteella maksettavaan kuntoutusrahan on päättynyt. Painavasta syystä eläke voitaisiin myöntää aiemmin.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Kustannusvaikutukset kansaneläke- ja sairausvakuutusjärjestelmään

Kansaneläkelaitoksen järjestämän kuntoutuksen ja kuntoutusrahan osalta

Kustannuslaskelmat on tehty vuotta 2001 koskevien tilastotietojen pohjalta. Tuolloin KKL 2 §:n mukaista ammatillista kuntoutusta sai noin 16 000 henkilöä. Siitä aiheutuneet kuntoutuskustannukset olivat 30 miljoonaa euroa. KKL 2 §:ään ehdotetusta muutoksesta johtuen kuntoutujien lukumäärän on arvioitu lisääntyvän yhteensä 2 700 kuntoutujalla vuodessa. Kasvua tapahtuisi lähinnä kuntoutustarveselvityksissä, kuntoutustutkimuksissa, TYK-kuntoutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Tästä aiheutuisi kuntoutuksen kustannusten lisäystä yhteensä 2,4 miljoonaa euroa vuotta kohden.

Kuntoutusrahaa maksettiin KKL 2 §:n mukaisen kuntoutuksen ajalta 12 000 henkilölle ja kuntoutusrahakustannukset olivat 19 miljoonaa euroa. Ehdotetusta KKL 2 §:n muutoksesta aiheutuisi kuntoutusrahakustannusten lisäystä 3 miljoonaa euroa vuodessa. Kuntoutusrahan määrä vaihtelee eri toimenpiteissä. Vuonna 2001 se oli suurin TYK-kuntoutuksessa (48 euroa päivältä) ja pienin ammatillisessa koulutuksessa (19 euroa päivältä). Arvio kustannusten lisäyksestä on tehty kyseisen vuoden eri toimenpiteisiin liittyvän keskimääräisen päiväkohtaisen kuntoutusrahan perusteella. KKL 2 §:n muutosehdotuksen toteutuessa kuntoutuksen ja kuntoutusrahan lisäkustannukset olisivat siis yhteensä 5,4 miljoonaa euroa vuodessa.

KRL 14 §:n 2 momentin mukaista työtulojen pohjalta määräytyvää kuntoutusrahaa maksettiin vuonna 2001 ammatillisen kuntoutuksen ajalta yhteensä noin 7 500 henkilölle. Näistä 5 500 henkilön kuntoutusraha määräytyi 8 400—25 200 euron suuruisten vuosityötulojen pohjalta. Nämä vuositulot ylittyivät 1 700 henkilön kohdalla ja vain 300 henkilöllä oli vuositulot pienemmät kuin 8 400 euroa. Kuntoutuspäivien keskimääräinen lukumäärä ammatillisessa kuntoutuksessa oli 70.

Ehdotus KRL 14 §:n 1 momentin mukaisen kuntoutusrahan tason nostamisesta ammatillisen kuntoutuksen ajalta kaikissa tuloluokissa 75 prosenttiin vuosityötulosta lisäisi kuntoutusrahakustannuksia vuoden 2001 tilastotietojen perusteella arvioiden seuraavasti:

Tuloluokka	Kustannuslisäys
8 400—25 200 euroa	1,1 miljoonaa euroa
yli 25 200 euroa	1,8 miljoonaa euroa

Alle 8 400 euroa ansainneiden osalta kustannuslisäys on pieni huomioonottaen tähän ryhmään kuuluvien vähäisen määrän. Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta aiheutuu säästöjä eläkemenoiissa samaan tapaan kuin työeläkemenoiissakin. Lisäksi säästöjä voi syntyä sairauspäiväraha- ja terveydenhoitomenoissa.

4.2. Kustannusvaikutukset työeläkejärjestelmässä

4.2.1. Kuntoutuskustannusten arvioitu kasvu

Ehdotettujen säännösten seurauksena kuntoutusaloitteiden määrä todennäköisesti kasvaa. Yksittäisen säännöksen vaikutusta on kuitenkin erittäin vaikea arvioida, koska muuttujia tulee olemaan useita (esimerkiksi yhteistyön toimivuus, tiedottaminen, palvelujen saatavuus, työpaikan työkykytoiminta, iäkkäämpien työntekijöiden asema ja työllisyystilanne). Nykyiselläkin sääntelyllä kuntoutusaloitteiden määrä on lisääntynyt vuoden 1996 2461 aloitteesta vuoden 2001

4 380 aloitteeseen eli aloitteiden määrä on lähes kaksinkertaistunut. Vuonna 2001 kuntoutuslupauksia annettiin 2 658. Kuntoutuksesta aiheutunut kustannus vuonna 2001 oli noin 24 miljoonaa euroa.

Työeläkekuntoutusta selvittäneen työryhmän (TYMÄ-työryhmä) teettämässä kuntoutusselvityksessä kokeiltiin toimintatapaa, jossa selvitettiin aktiivisesti kokeiluun osallistuneiden työpaikkojen kuntoutustarve ja painotettiin hyvin varhaista kuntoutuksen aloittamista. Tämän selvityksen perusteella voidaan arvioida hakemusten määrän lisääntyvän nyt ehdotettujen toimenpiteiden seurauksena noin 6 000 hakemukseen vuodessa, jolloin niistä aiheutuva kustannus olisi noin 39 miljoonaa euroa vuodessa.

4.2.2. Ammatillisesta kuntoutuksesta aiheutuva säästö

Työeläkejärjestelmän kuntoutuksen tavoitteena on myös keskimääräisen eläkkeelle siirtymisiän myöhentyminen ja tätä kautta eläkemenossa saavutettava kustannussäästö. Tästä vaikutuksesta ei kuitenkaan ole saatavissa luotettavaa tutkimuksiin perustuvaa tietoa. Näin ollen on arvioitu tapauskohtaisesti, mikä kustannuskehitys olisi ollut ilman ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteitä. Tavoitteena on, että kokonaisuutena kuntoutukseen käytetyt kustannukset jäävät pienemmiksi kuin vastaava eläkemeno.

Eläketurvakeskuksen seurantatilastojen perusteella kuntoutuksen keskimääräinen tapauskohtainen kokonaiskustannus oli vuonna 2001 17 694 euroa. Luku on saatu jakamalla vuonna 2001 päätyneiden (sekä onnistuneiden että epäonnistuneiden) ohjelmien kokonaiskustannukset onnistuneiden ohjelmien lukumäärällä. Onnistuneena kuntoutuksena pidetään tapausta, jossa henkilö on sijoittunut takaisin työelämään tai kuntoutus itsessään onnistui, mutta henkilö jatkaa opiskelua tai jäi työttömäksi. Onnistuneisiin ohjelmiin ei tässä ole laskettu osatyökyvyttömyyseläkkeelle siirtyneitä, vaikka osalle kuntoutujista juuri se on ollut tavoite täyden työkyvyttömyyseläkkeen

sijaan. Luku siis kuvaa sitä, miten paljon onnistunut ohjelma maksaa, kun kustannuksiin lasketaan mukaan myös epäonnistuneiden ohjelmien kustannukset. Kaikkien päätyneiden ohjelmien keskimääräinen kustannus oli vuonna 2001 noin 9 325 euroa.

Pelkästään onnistuneiden ohjelmien keskimääräinen kustannus oli noin 13 802 euroa. Kun alkaneiden eläkkeiden keskimääräinen vuosikustannus on noin 10 600 euroa, säästövaikutus työeläkejärjestelmän eläkekustannuksissa alkaisi näin laskien jo toisen ohjelman päättymistä seuraavan vuoden aikana (verrattuna siihen, että kuntoutuneelle olisi myönnetty eläke). Tämä ei koske vielä työkykyisiä henkilöitä, mutta saman mittaisella viiveellä eläkekustannusten säästövaikutus alkaisi, jos eläkkeelle siirtyminen myöhentyy.

Vuonna 2001 kuntoutushakemuksella käynnistyneistä (ei saanut eläkettä eikä kuntoutustukea) töihin palasi ja kuntoutui 54 prosenttia kun taas eläkettä tai kuntoutustukea saaneiden vastaava osuus oli 34 prosenttia. Painopistettä on pystytty siirtämään varhaisempaan vaiheeseen, jolloin kuntoutushakemukseen perustuvien kuntoutujien osuus on lisääntynyt suhteessa eläkettä tai kuntoutustukea saaneiden kuntoutujien osuuteen. Käytettävissä olevan tilastoaineiston perusteella onkin ilmeistä, että tämä on myös lisännyt kuntoutuksen kustannustehokkuutta.

Kuntoutuksen onnistuminen on niin sosiaalisesti kuin taloudellisestikin myönteistä työssä jatkavalle tai työhön palaavalle kuntoutujalle itselleen. Lisäksi työnteon jatkamisesta on hyötyä ei vain eläkejärjestelmälle, vaan koko yhteiskunnalle. Kuntoutujan jatkaminen työssä tai paluu työelämään vähentää myös muiden sosiaalivakuutusetuksien tarvetta.

Kuntoutuksesta saatava säästö riippuu siitä, kuinka suuri on onnistuneiden kuntoutustapausten osuus. Varhainen kuntoutuksen hakeutuminen parantaisi onnistumista ja tällöin myös kuntoutuksen kustannukset olisivat pienemmät ja säästövaikutus suurempi. Kuntoutusselvityksen mukaan työpaikoilla

on piilevää toimenpidetarvetta enemmän kuin mitä yleinen työeläkekuntoutukseen hakeutuneiden osuus on nykyään. Jos tapaukset osataan valita oikein ja kuntoutus käynnistetään riittävän varhain, on todennäköistä, että nykyistä pienemmillä kuntoutujakohtaisilla panostuksilla päästään nykyistä parempaan tulokseen.

5. Asian valmistelu

Esitys perustuu työeläkekuntoutusta

pohtineen työryhmän (TYMÄ-työryhmän) ehdotukseen. Jatkovalmistelu on tehty sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä eläketurvakeskuksen, Kansaneläkelaitoksen, Kuntien eläkevakuutuksen, Valtiokonttorin sekä AKAVA ry:n, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:n, Toimihenkilöjärjestö STTK ry:n, Teollisuuden ja Työnantajien Keskusliiton, Palvelutyönantajat ry:n, Maataloustuottajain keskusliiton ja valtion työmarkkinalaitoksen edustajien kanssa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki kansaneläkelaitoksen järjestämisestä kuntoutuksesta

2 §. Pykälän 1 momentin säännöstä muutettaisiin siten, että Kansaneläkelaitoksen olisi järjestettävä tarkoituksenmukainen ammatillinen kuntoutus siinä vaiheessa, kun asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma aiheuttaisi vakuutetulle todennäköisesti uhkan tulla työkyvyttömäksi kansaneläkelaiissa tarkoitettulla tavalla. Edelleenkin kuntoutus tulisi järjestää myös tilanteissa, joissa vakuutetun työkyky ja ansiomahdollisuudet ovat jo olennaisesti heikentyneet. Tältä osin voimassa oleva 1 momentti säilyisi ennallaan.

Jotta vajaakuntoisen työssä pysymistä ja sinne palaamista tai siirtymistä voitaisiin tukea tavoitteellisesti nykyistä paremmin, tulisi ammatillinen kuntoutus aloittaa riittävän varhain, eli siinä vaiheessa, kun lääketieteellisten ja sosiaalis-taloudellisten seikkojen yhteisvaikutuksesta hänen työkykynsä voidaan arvioida olevan uhattuna. Tämän toteuttamiseksi Kansaneläkelaitoksella olisi ehdotetun 1 momentin mukaan ammatillisen kuntoutuksen järjestämisvelvollisuus jo

siinä vaiheessa, kun henkilöllä arvioidaan olevan asianmukaisesti diagnosoidun sairauden, vian tai vamman vuoksi uhka tulla työkyvyttömäksi lähivuosina. Lähivuosilla tarkoitetaan noin viiden vuoden ajanjaksoa ja työkyvyttömyyden uhkalla sitä, että hän lähivuosina ilman kuntoutustoimia todennäköisesti täyttäisi työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytykset. Lisäksi edellytetään, että ammatillisella kuntoutuksella voidaan siirtää tai estää henkilön työkyvyttömyyden uhkaa, ottaen huomioon myös hänen aikaisempi koulutuksensa, työkokemuksensa, ikänsä, asumisolosuhteensa ja näihin verrattavat sosiaalis-taloudelliset seikat. Tarkoitus on, että ammatillinen kuntoutus käynnistettäisiin työkyvyttömyyden uhkan vuoksi lähtökohtaisesti samoilla perusteilla työ- ja kansaneläkejärjestelmässä. Kansaneläkelaitoksella on 1 momentin mukaisesti ammatillisen kuntoutuksen järjestämisvelvollisuus paitsi silloin, kun vakuutetulla on työkyvyttömyyden uhka myös silloin kun työkyky ja ansiomahdollisuudet ovat olennaisesti heikentyneet. Ehdotetussa 2 momentissa määriteltäisiin, milloin työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien katsotaan olennaisesti heikentyneen. Tämä määrittely vastaa

nykyistä. Vakuutetun oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen ei estäisi Kansaneläkelaitosta järjestämästä ammatillista kuntoutusta, jos kuntoutuksen tavoitteena olisi työhön paluun mahdollistaminen tai sellaisten lisäansioiden hankkiminen, joilla olisi vakuutetulle olennaista merkitystä toimeentulon turvaamisen kannalta.

Pykälän tarkoittaman kuntoutuksen järjestämisen edellytyksenä olisi myös, että se on tarkoituksenmukaista kuntoutujan työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien parantamiseksi. Kuntoutus on tarkoituksenmukaista, jos sillä voidaan kuntoutujan sairaus, vika tai vamma huomioon ottaen vaikuttaa siihen, että hänen työkyvyttömyytensä uhkaa voidaan vähentää ja jos on arvioitavissa, että kuntoutuksella todennäköisesti olisi sairausvakuutus- tai eläkemenoja säästävä vaikutus sitä kautta että se myöhentäisi tai estäisi eläkkeelle siirtymistä taikka palauttaisi eläkkeensaajan takaisin työelämään.

1.2. Kuntoutusrahalaki

5 §. Pykälän 1 momentin 4 kohtaa muutettaisiin tekniluonteisesti uuden työterveyshuoltolain (1383/2001) säätämisen vuoksi. Sen 12 §:ssä säädetään työterveyshuollon sisällöstä ja 14 §:ssä työnantajan mahdollisuudesta järjestää työntekijöille sairaanhoito ja muita terveydenhuoltopalveluja. Kumotussa työterveyshuoltolaissa näistä säädettiin 2 ja 3 §:ssä, joihin myös kuntoutusrahalain voimassa olevassa 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa viitataan.

14 §. Pykälän 2 momentti muutettaisiin siten, että ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettava kuntoutusraha määräytyisi muutoin kuten sairausvakuutuslain mukainen päiväraha, mutta ilman tuloaikittain tehtyä porrastusta, jonka vaikutuksesta kuntoutusrahan määrä suhteessa ansioihin pienenee tulojen kasvaessa. Tarkoituksena on, että Kansaneläkelaitoksen maksama kuntoutusraha vastaisi määrältään paremmin työeläkekuntoutuksen aikaista

kuntoutusrahaa. Ehdotuksen mukaan ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan suuruus määräytyisi 14 §:n 1 momentin mukaisesti, mutta kuitenkin siten, että se päivää kohden on 75 prosenttia sairausvakuutuslaissa säädettyjen tulojen kolmassadasosasta kaikissa sairausvakuutuslain 16 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tuloluokissa. Tämä olisi perusteltua, jotta ammatillisen kuntoutuksen aikainen kuntoutusraha olisi kuntoutukseen ja sitä kautta työelämässä pysymiseen tai sinne siirtymiseen kannustava. Lisäksi kuntoutusrahan tasolla ei olisi merkittävää vaikutusta kuntoutusjärjestelmän valinnassa.

1.3. Työntekijäin eläkelaki

4 h §. Pykälän 1 momentin mukaan työntekijällä olisi oikeus saada tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta, jos hänellä arvioidaan olevan uhka tulla työkyvyttömäksi 4 §:n 3 momentissa määritellyllä tavalla. Lisäksi edellytetään, että hänen työkyvyttömyyseläkkeeseensä sisältyisi niin sanottu tulevan ajan eläkeosuus, jos hänelle kuntoutuksen sijasta olisi myönnettävä eläke. Samalla edellytyksellä kuntoutukseen olisi oikeus myös henkilöllä, jota on jo pidettävä työkyvyttömyysmäärittelyn mukaisesti työkyvyttömänä.

Säännöksen nojalla työntekijälle syntyisi edellä mainituilla edellytyksillä oikeus kuntoutukseen. Edellytyksenä olisi nykyisen soveltamiskäytännön mukaisesti, että sairaus, vika tai vamma aiheuttaa lähivuosina objektiivisesti todettavissa olevan todennäköisen uhkan työkyvylle. Tällöin tarkoitetaan sairaudella diagnosoitua sairautta, jonka osalta hoidon ja lääkinnällisen kuntoutuksen toteutuksen mahdollisuudet on otettu huomioon, lähivuosilla noin viiden vuoden ajanjaksoa ja "uhkalla työkyvylle" tilannetta, jossa vakuutetulla on arviointihetkellä sellainen sairaudesta johtuva työkyvyttömyyden uhka, että hänelle lähivuosina ilman ammatillisia kuntoutustoimia tulisi

myönnettäväksi työkyvyttömyyseläke (täytenä tai osaeläkkeenä). Mitä pitempään työntekijä on työskennellyt samassa ammatissa, mitä iäkkäämpi hän on ja mitä suppeampi ammattitaito ja -koulutus hänellä on, sitä enemmän työkyvyttömyyden arvioinnissa painaa hakijan kykenemättömyys jatkaa nykyisessä työssään. Tällainen vakiintuneeseen työhön tai ammattiin liittyvä työkyvyn menettämisen uhka puoltaa ammatillisen kuntoutuksen aloittamista kuten nykyisinkin sovellettaessa TEL 4 h §:ää harkinnanvaraiseen kuntoutukseen. Tätä soveltamiskäytäntöä on tarkoitus jatkaa edelleen. Sen sijaan nuoremmilla ja niillä, joilla jo on koulutusta tai kokemusta myös muuhun työhön, työkyvyttömyyden uhkaa arvioidaan myös muuhun työhön, jonka suorittamista heiltä on kohtuullista edellyttää. Kuntoutusarviossa painotus voi kuitenkin olla odotettavissa olevan työuran pituuden kautta erilainen kuin eläkeasioissa. Tämä merkitsisi käytännössä esimerkiksi sitä, että nuoren henkilön kohdalla voidaan sitoutua pitempään koulutukseen kuin sellaisen henkilön kohdalla, jolla odotettavissa oleva työskentelyaika on vain muutamia vuosia. Myös työkyvyttömyyden uhkaa aiheuttavan sairauden ennuste olisi harkintaan vaikuttava tekijä kuten nykyisinkin.

Todennäköisyys arvioidaan käyttämällä ammattitautien diagnostiikassa sovellettavaa asteikkoa (erittäin todennäköinen, todennäköinen, mahdollinen, epätodennäköinen ja erittäin epätodennäköinen). Lisäksi edellytetään, että ammatillisella kuntoutuksella voidaan siirtää tai estää työkyvyttömyyden uhkaa, kun otetaan huomioon vakuutetun aikaisempi koulutus, työkokemus sekä hänen ikänsä ja asumisolosuhteensa ja näihin verrattavat sosiaalis-taloudelliset seikat, ja että ammatillisella kuntoutuksella on todennäköisesti eläkemenoa säästävä vaikutus.

Kuntoutusoikeuden saamiseksi siis edellytettäisiin, kuten nykyisinkin, että työkyvyttömyyden uhka voidaan torjua

tarkoituksenmukaisella ammatillisella kuntoutuksella. Ammatillista kuntoutusta voidaan pitää tarkoituksenmukaisena, jos eläkelaitos voisi työntekijän sairauden, vian tai vamman, iän, aikaisemman toiminnan ja koulutuksen huomioon ottaen arvioida ammatillisen kuntoutuksen mahdollistavan työelämään palaamisen taikka siirtävän tai estävän työkyvyttömyyden. Kuntoutuksen sisältö ja yksityiskohtainen toteuttaminen sen sijaan riippuisi viime kädessä eläkelaitoksen harkinnasta, joskin kuntoutujalla itsellään olisi myös näissä asioissa pitkälle menevä vaikuttamisen mahdollisuus.

Kansaneläkelaitoksen ja työeläkelaitosten järjestämän kuntoutuksen perusteena olisi edelleenkin aina asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma. Ammatillisen kuntoutuksen järjestäminen työeläkelaitosten kustannuksella on tarkoituksenmukaista silloin, kun henkilö on ollut mukana työelämässä eikä hänen yhteytensä siihen ole lopullisesti katkennut. Jos henkilön yhteys työelämään on vähäinen, on perusteltua, että Kansaneläkelaitos vastaa kuntoutuksesta KKL:n mukaan. Työvoimaviranomaiset vastaisivat jatkossakin nykyiseen tapaan työntekijän työllistymismahdollisuuksien parantamiseen tähtäävistä toimenpiteistä.

Työeläkelakien mukaisen kuntoutuksen edellytyksenä olisi, että nykyinen niin sanottu tulevan ajan eläkeoikeus olisi vielä voimassa. TEL 4 h §:n 2 momentin nykyisen säännöksen mukaan ratkaisevana seikkana tällöin pidetään sitä, että työntekijä kuntoutuspäätöstä tehtäessä on vielä täysitehoisen työkyvyttömyysturvan piirissä. On kuitenkin mahdollista, että kuntoutuksesta päättäminen viivästyy ja työntekijä näin menettää mahdollisuutensa saada työeläkekuntoutusta. Oikeus työeläkekuntoutukseen voitaisiin tällaisessa tapauksessa menettää käsittelyn pitkeytymisen vuoksi. Tätä ei voida pitää hakijan oikeusturvan kannalta perusteltuna. Siksi ehdotetaan, että asia ratkaistaan sen mukaan, onko tulevan ajan edellytys voimassa sinä hetkenä, jona hakijan kuntoutustarve on selvitettävä hänen sairauspäiväraha-asiassaan.

Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 6 §:n mukaan ratkaiseva ajankohta on silloin, kun päivärahan suorituspäivien luku ylittää 60. Ehdotetussa TEL 4 h §:n 1 momentissa viitattaisiin nyt suoraan tuossa pykälässä tarkoitettuun ajankohtaan. Tällainen selkeä määrittely on tarpeen myös Kansaneläkelaitoksen ja työeläkelaitosten välisen työnjaon kannalta.

Ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteet luetellaan pykälän 3 momentissa. Luettelo vastaisi nykyisessä laissa olevaa luetteloa, eikä se ole tyhjentävä. Nykyisen lain 4 m §:ssä oleva säännös kuntoutuksen aiheuttamien tarpeellisten ja välttämättömien kustannusten korvaamisesta siirretään tähän momenttiin. Jos eläkelaitos on päättänyt ammatillisen kuntoutuksen tukemisesta, se myös korvaa ne tarpeelliset ja välttämättömät kustannukset jotka kuntoutuksesta aiheutuvat.

Koska lakisääteinen sotilastapaturma-, tapaturma- ja liikennevakuutus ovat työeläkkeisiin nähden ensisijaisia, eivät työeläkelaitokset ole kuntoutaneet henkilöitä, joilla on oikeus kuntoutukseen näiden järjestelmien perusteella. Koska kuntoutuksesta nyt tulisi lakisääteinen oikeus työeläkejärjestelmässä, ehdotetaan 4 momenttiin säännöstä, jonka mukaan tämä oikeus väistyy silloin, kun kuntoutus järjestetään edellä tarkoitettujen lakien perusteella. Sotilastapaturmalain mukaiset etuudet määräytyvät tapaturmavakuutuslain mukaisesti.

4 i §. Nykyisen 4 l §:n säännökset kuntoutusrahasta ja sen määrästä ehdotetaan siirrettäväksi tähän pykälään. Kuntoutusrahan laskutapa säilyisi nykyisellään eli se olisi yhtä suuri kuin hakijan työkyvyttömyyseläke, mutta säännöksiin ehdotetaan lisättäväksi mahdollisuus osakuntoutusrahaan. Ehdotetun 1 momentin mukaan kuntoutusrahan edellytyksenä on, että ammatillinen kuntoutus estää työntekijää tekemästä työtä joko kokonaan tai osittain. Jos kuntoutuja ansaitsee ammatillisen kuntoutuksen aikana työansioita yli puolet eläkepalkasta, kuntoutusrahana maksettaisiin puolet täydestä kuntoutusrahasta. Tämä

todettaisiin kuntoutuksen alkaessa. Kun täyteen kuntoutusrahaan liitetään kuntoutuskorotus 4 j §:n mukaan, ehdotuksen mukainen täysi kuntoutusraha korotuksineen vastaa nykyistä kuntoutusrahaa. Vastaavasti osakuntoutusrahaan liitetään 33 prosentin kuntoutuskorotus osakuntoutusrahasta laskettuna.

4 j §. Kuntoutuskorotusta koskevat säännökset ehdotetaan yhdistettäväksi samaan pykälään. Kuntoutuskorotus maksettaisiin ainoastaan aktiivisen kuntoutuksen ajalta paitsi kuntoutustuen ja työkyvyttömyyseläkkeen myös kuntoutusrahan saajalle. Korotuksen määrä ei muuttuisi nykyisestä.

Pykälän 2 momentin mukaan kuntoutusrahasta ja -korotuksesta ja niiden saajasta on voimassa, mitä kuntoutustuesta tai työkyvyttömyyseläkkeestä taikka niiden saajasta säädetään. Kuntoutusraha ja siihen liittyvä korotus olisi kuitenkin edelleen mahdollista myöntää kuukautta lyhyemmältäkin ajalta. Säännös vastaa nykyistä 4 n §:n 1 momenttia.

4 k §. Pykälään koottaisiin harkinnanvaraista kuntoutusavustusta koskevat säännökset. Nykyään ne ovat hajallaan 4 k §:n 2 ja 3 momentissa sekä 4 l §:n 3 momentissa. Säännösten sisältö ei muuttuisi nykyisestä. Myös kuntoutusrahan saajalle odotus- ja väliajoilta maksettava etuus säilyisi harkinnanvaraisena. Jotta tältä ajalta maksettu etuus erottuisi kuntoutusrahasta, sitä kutsuttaisiin kuntoutusavustukseksi. Siihen ei enää maksettaisi näiltä odotus- tai väliajoilta kuntoutuskorotusta.

4 l §. Pykälässä säädettäisiin eläkelaitoksen ilmoitusvelvollisuudesta. Voimassaolevassa laissa se sisältyy 4 n §:n 3 momenttiin. Säännöksen sisältö säilyisi ennallaan.

4 m §. Pykälässä säädettäisiin muutoksenhausta, joka nykyisessä laissa on 4 n §:n 2 momentissa. Uuden säännöksen mukaan työntekijällä olisi oikeus valittaa päätöksestä, joka koskee oikeutta saada ammatillista kuntoutusta. Muutoksenhakuoikeuden laajennus olisi ilmaus työntekijälle annettavasta oikeudesta päästä kuntoutukseen. Muutoksenhaku voisi koskea ensiksikin sitä, onko hakijalla

todettavissa sairaudesta, viasta tai vammasta johtuva työkyvyttömyyden uhka lähivuosina ja myös sitä, onko tämä uhka torjuttavissa tarkoituksenmukaisella ammatillisella kuntoutuksella. Kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta muutoksenhakuelin arvioisi myös työkyvyttömyyseläkettä tai kuntoutustukea saavan kuntoutuspäätöksestä tekemää valitusta käsitellessään. Haetun ammatillisen kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioidessaan muutoksenhakuelin ottaisi ensiksikin huomioon hakijan sairauden, vian tai vamman, iän, aikaisemman toiminnan, koulutuksen ja yhteyden työelämään sekä sen, mahdollistaisiko haettu ammatillinen kuntoutus todennäköisesti hakijan työelämään palaamisen tai estäisikö se työkyvyttömyyden. Lisäksi tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otettaisiin huomioon, olisiko kuntoutuksella todennäköisesti eläkemenoa säästävä vaikutus.

Kuten edellä on todettu, eläkelaitos päättäisi yhteistyössä kuntoutuksen asiantuntijaverkoston ja hakijan kanssa kuntoutuksen sisällöstä eli kuntoutustoimenpiteistä ja korvaisi tukemansa kuntoutuksen tarpeelliset ja välttämättömät kustannukset. Siksi ei ole tarkoituksenmukaista, että kuntoutustoimenpiteiden sisällöstä voisi valittaa. Muutoksenhakuoikeus saattaisi viivästyttää kuntoutuksen toteutumista käytännössä. Menettely vastaa voimassa olevan lain sisältöä.

4 n §. Pykälässä säädettäisiin, että oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaisi aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijan oikeus ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaan kuntoutusrahaan on päättynyt. Tämä rajoitus koskisi vain ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa. Ammatillisen kuntoutuksen perusteella samalta ajalta suoritettava kuntoutusraha estäisi työkyvyttömyyseläkkeen alkamisen riippumatta siitä, maksetaanko sitä kuntoutusrahallain vai työntekijäin eläkelain 8 §:n 4 momentissa mainitun lain tai eläkesäännön perusteella.

Työkyvyttömyyseläke voitaisiin kuitenkin myöntää henkilölle, jolla ei selvitysten perusteella katsota olevan mahdollisuuksia ammatillisen kuntoutuksen jatkamiseen tai jonka ammatillinen kuntoutus on pitkäaikaisen sairauden vuoksi keskeytynyt tai päättynyt. Tarkoituksena on, että kuntoutusraha säädettäisiin siten ensisijaiseksi työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden, että uutta työkyvyttömyyseläkettä ei voisi saada ennen kuin ammatillisen kuntoutuksen perusteella syntynyt oikeus kuntoutusrahaan on päättynyt. Jos henkilön sijaan jo olisi työkyvyttömyyseläkkeellä kuntoutuksen alkaessa, hän olisi oikeutettu kuntoutusrahallain 16 §:n mukaiseen eläkkeensaajan kuntoutusrahaan tai vastaavasti työeläkelakien mukaiseen kuntoutuskorotukseen kuntoutuksen aikana. 5 b §. Pykälän 5 momenttia tarkistetaan teknisesti.

1.4. Merimieseläkelaki

25 §. Pykälässä säädettäisiin ammatillisen kuntoutuksen myöntämisen edellytyksistä sekä ammatillisen kuntoutuksen toimenpiteistä. Pykälä vastaa TEL:iin ehdotettavaa 4 h §:ää.

25 a §. Nykyisen 25 c §:n säännökset kuntoutusrahan määrästä ehdotetaan muutetussa muodossa siirrettäväksi tähän pykälään. Pykälä vastaa TEL:iin ehdotettavaa 4 i §:ää.

25 b §. Pykälään yhdistettäisiin kuntoutuskorotusta koskevat säännökset ja se vastaisi TEL:iin ehdotettavaa 4 j §:ää.

25 c §. Pykälään koottaisiin harkinnanvaraista kuntoutusavustusta koskevat säännökset, jotka nykyään ovat hajallaan 25 b §:n 3 momentissa ja 25 c §:n 2 momentissa. Säännösten sisältö ei muuttuisi nykyisestä. Pykälä vastaa TEL:iin ehdotettavaa 4 k §:ää.

25 d §. Pykälässä säädettäisiin eläkekassan ilmoitusvelvollisuudesta. Voimassa olevassa laissa se sisältyy 25 e §:n 3 momenttiin. Säännöksen sisältö säilyisi ennallaan. Pykälä vastaa TEL:iin ehdotettavaa 4 l §:ää.

25 e §. Pykälässä säädettäisiin muutoksenhausta ja se vastaa TEL:iin ehdotettavaa 4 m §:ää.

Pykälän nykyiset 2—4 momentit ehdotetaan kumottaviksi. Pykälän 2 momentin muutoksenhakua koskeva säännös ehdotetaan muutetussa muodossa siirrettäväksi pykälän 1 momenttiin. Pykälän 3 momentin eläkekassan ilmoitusvelvollisuutta koskeva säännös ehdotetaan muutetussa muodossa siirrettäväksi 25 d §:ään. Pykälän 4 momentin palkan ja kuntoutusrahan yhteensovittamista koskeva säännös ehdotetaan kumottavaksi huomioon ottaen, että vastaava säännös on TEL:stä kumottu lailla 1331/1999 ja asiaa koskeva säännös nyt myös ehdotetaan otettavaksi 25 a §:n 3 momenttiin.

25 f §. Pykälässä kuntoutusraha säädettäisiin ensisijaiseksi työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden ja se vastaa TEL:iin ehdotettavaa 4 n §:ää.

1.5. Kansaneläkelaki

39 §. Pykälän 3 momenttia muutettaisiin niin, että oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaisi aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijan oikeus ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaan kuntoutusrahaan on päättynyt. Tämä rajoitus koskisi vain ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa. Ammatillisen kuntoutuksen perusteella samalta ajalta suoritettava kuntoutusraha estäisi työkyvyttömyyseläkeoikeuden alkamisen riippumatta siitä, maksetaanko sitä kuntoutusrahain vai työntekijän eläkelain 8 §:n 4 momentissa mainitun lain tai eläkesäännön perusteella. Työkyvyttömyyseläke voitaisiin kuitenkin myöntää henkilölle, jolla ei selvitysten

perusteella katsota olevan mahdollisuuksia ammatillisen kuntoutuksen jatkamiseen tai jonka ammatillinen kuntoutus on pitkäaikaisen sairauden vuoksi keskeytynyt tai päättynyt. Lääkinnällisen kuntoutuksen ajalta mahdollisesti maksettava kuntoutusraha ei estäisi työkyvyttömyyseläkeoikeuden alkamista. Tarkoituksena on, että kuntoutusraha säädettäisiin siten ensisijaiseksi työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden, että uutta työkyvyttömyyseläkettä ei voisi saada ennen kuin ammatillisen kuntoutuksen perusteella syntynyt oikeus kuntoutusrahaan on päättynyt. Jos henkilö sen sijaan jo olisi työkyvyttömyyseläkkeellä kuntoutuksen alkaessa, hän olisi oikeutettu kuntoutusrahain 16 §:n mukaiseen eläkkeensaajan kuntoutusrahaan tai vastaavasti työeläkelakien mukaiseen kuntoutuskorotukseen.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004.

3. Säättämisjärjestys

Tämän hallituksen esityksen sisältämät lakiehdotukset parantavat vakuutettujen etuuksia ja ne voidaan käsitellä normaalissa lainsäätämisyksessä. Muutokset turvaavat vakuutetun toimeentuloturvan.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

*Lakiehdotukset***1.****Laki****kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 27 päivänä maaliskuuta 1991 kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain (610/1991) 2 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1504/1995, sekä *lisätään* 2 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi mainitussa laissa 1504/1995, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2, 3 ja 4 momentti siirtyvät 3, 4 ja 5 momentiksi seuraavasti:

2 §

Vajaakuntoisten ammatillinen kuntoutus

Kansaneläkelaitoksen on järjestettävä vakuutetulle, jolle asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa uhkan tulla työkyvyttömäksi tai jonka työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien on katsottava sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneen, tarkoituksenmukainen ammatillinen koulutus ja valmennus hänen työkykynsä säilyttämiseksi tai parantamiseksi, jollei sitä ole järjestetty työvoimapalvelulain (1005/1993), työvoimapoliittisesta aikuis-koulutuksesta annetun lain (763/1990), työeläkelakien taikka erityisopetusta koskevien säännösten perusteella.

Työkyvyttömyyden uhkalla tarkoitetaan tilannetta, jossa on todennäköistä, että työntekijälle lähivuosina, vaikka hoidon ja lääkinnällisen kuntoutuksen toteutuksen mahdollisuudet otetaan huomioon, ilman

ammattillisia kuntoutustoimia tulisi myönnettäväksi työkyvyttömyyseläke. Työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien olennaista heikentymistä arvioitaessa otetaan huomioon vakuutetun jäljellä oleva kyky hankkia itselleen ansiotuloja saatavissa olevalla sellaisella työllä, jonka suorittamista voidaan häneltä kohtuudella edellyttää hänen koulutuksensa, aikaisempi toimintansa, ikänsä, asumisolosuhteensa ja muut näihin verrattavat seikat huomioonottaen. Kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon hakijan ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus ja sosiaalis-taloudelliset seikat sekä se, johtaako haettu kuntoutus todennäköisesti hakijan terveydentilalle sopivassa työssä jatkamiseen, työhön palaamiseen tai työelämään siirtymiseen.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004.

2.

Laki**kuntoutusrahalain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti,
muutetaan 27 päivänä maaliskuuta 1991 annettuun kuntoutusrahalain (611/1991) 5 §:n 1 momentin 4 kohta, sekä
lisätään 14 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 1480/2001, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi seuraavasti:

5 §

Kuntoutuksen antamisperuste

Kuntoutusrahan maksamisen edellytyksenä on, että kuntoutus on tarpeellista 4 §:n mukaisesti ja sitä annetaan jonkin seuraavan säännöksen nojalla:

4) työterveyshuoltolain (1383/2001) 12 ja 14 §; tai

Kuntoutusrahan määrä

Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan määrä päivältä määräytyy 1 momentin mukaisesti, kuitenkin siten, että se on 75 prosenttia sairausvakuutuslaissa säädetyn työtulon kolmassadasosasta kussakin mainitun lain 16 §:n 1 momentissa tarkoitettussa tuloluokassa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004. Tätä lakia sovelletaan kuntoutusrahaan, jota maksetaan ammatillisen kuntoutuksen ajalta tämän lain voimassaollessa.

3.

Laki

työntekijäin eläkelain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 8 päivänä heinäkuuta 1961 annetun työntekijäin eläkelain (395/1961) 4 h § ja 4 j—4 m § sekä 5 b §:n 5 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 4 h § on mainitussa laissa 612/1991 ja 4 j—4 m § edellä mainitussa laissa 612/1991, laissa 1544/1993 ja mainitussa laissa 1482/1995 ja 5 b §:n 5 momentti mainitussa laissa 1482/1995, sekä lisätään lakiin siitä lailla 390/1995 kumotun 4 i §:n tilalle uusi 4 i § sekä lisätään 4 l §:n edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

Kuntoutus

4 h §

Työntekijällä on oikeus saada työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta, jos

1) asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa uhan, että hän tulee työkyvyttömäksi 4 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla, tai häntä on pidettävä mainitussa lainkohdassa tarkoitetulla tavalla työkyvyttömänä; ja

2) työntekijän eläkettä määrättäessä otettaisiin huomioon eläkkeeseen oikeuttavana 6 a §:n 1 momentissa tarkoitettu tuleva aika, jos hän olisi tullut työkyvyttömäksi ajankohtana, jona hakemus tehtiin tai jona hakijan kuntoutustarve on viimeistään selvitettävä kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain (610/1991) 6 §:n mukaan; jos työntekijä jo saa työkyvyttömyyseläkettä, edellytetään että eläke on edellä tarkoitetulla tavalla täysitehoinen.

Edellä 1 momentissa työkyvyttömyyden

uhkalla tarkoitetaan tilannetta, jossa on todennäköistä, että työntekijälle lähivuosina, vaikka hoidon ja lääkinällisen kuntoutuksen toteutumisen mahdollisuudet otetaan huomioon, ilman ammatillisia kuntoutustoimia tulisi myönnettäväksi työkyvyttömyyseläke täytenä tai osaeläkkeenä.

Kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon hakijan ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus, yhteys työelämään sekä se, johtaako haettu ammatillinen kuntoutus todennäköisesti hakijan terveydentilalle sopivassa työssä jatkamiseen tai työhön palaamiseen.

Lisäksi tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon, lykkääkö ammatillinen kuntoutus hakijan eläkkeelle jäämistä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna ammatillisena kuntoutuksena voidaan työntekijälle tehdä kuntoutustukimuksia, antaa työhön tai ammattiin johtavaa koulutusta, työhön valmennusta, elinkeinotukea ja sellaista lääkinällistä kuntoutusta, joka tukee tätä ammatillista kuntoutusta, sekä korvata mainitun kuntoutuksen aiheuttamat välttämättömät ja

tarpeelliset kustannukset.

Oikeutta tämän lain mukaiseen ammatilliseen kuntoutukseen ei kuitenkaan ole, jos työntekijällä on oikeus kuntoutukseen tapaturmavakuutuksen tai liikennevakuutuksen kuntoutusta koskevien säännösten perusteella.

Kuntoutusetuudet

4 i §

Muulla kuin työkyvyttömyyseläkkeensaajalla on oikeus kuntoutusrahan niiltä kalenterikuukausilta, joiden aikana hän on kokonaan tai osittain estynyt tekemästä ansiotyötä 4 h §:ssä tarkoitetun ammatillisen kuntoutuksen vuoksi.

Jos työntekijä on kokonaan estynyt tekemästä ansiotyötä ammatillisen kuntoutuksen vuoksi, kuntoutusraha on yhtä suuri kuin niiden 8 §:n 4 momentissa tarkoitettujen peruseläkkeiden yhteismäärä, joihin työntekijällä olisi oikeus, jos hän olisi tullut täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavasti työkyvyttömäksi 4 h §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna ajankohtana.

Jos työntekijä ammatillisen kuntoutuksen aikana ansaitsee enemmän kuin puolet siitä eläkkeen perusteena olevasta palkasta, jonka perusteella 2 momentissa tarkoitettun eläkkeen tulevan ajan eläkkeenosa lasketaan, kuntoutusrahan määrä on puolet 2 momentissa tarkoitettun täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrästä.

4 j §

Kuntoutusrahan, kuntoutustukeen ja työkyvyttömyyseläkkeeseen maksetaan 4 h §:n 3 momentissa tarkoitettun toimenpiteen kestoajalta kuntoutuskorotus.

Kuntoutuskorotus on 33 prosenttia kuntoutusrahan, kuntoutustuen tai työkyvyttömyyseläkkeen yhteensovitetusta määrästä.

Kuntoutusrahasta ja -korotuksesta ja niiden saajasta on soveltuvin osin voimassa, mitä kuntoutustuesta tai työkyvyttömyyseläkkeestä taikka niiden saajasta säädetään. Kuntoutusraha ja -korotus voidaan kuitenkin maksaa kuukautta lyhyemmältä ajalta.

4 k §

Kuntoutusrahaa voidaan maksaa harkinnanvaraisena kuntoutusavustuksena myös kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen väliseltä ajalta sekä kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta. Kuntoutusavustusta maksetaan kuitenkin enintään kolmelta kuukaudelta kalenterivuotta kohden kummankin edellä mainitun syyn perusteella erikseen laskettuna, jollei sen maksaminen pitemmältä ajalta ole kuntoutuksen turvaamiseksi perusteltua.

Kuntoutusrahaa saaneelle voidaan maksaa enintään kuudelta kuukaudelta 4 i §:ssä tarkoitetun kuntoutusrahan suuruista kuntoutusavustusta, jos tämä on hänen työllistymisensä kannalta erityisen tarpeellista. Tällöin kuntoutusavustus määritellään kertasuorituksena ja maksetaan yhdessä tai useammassa erässä. Kuntoutusavustusta ei kuitenkaan makseta ajalta, jolta työntekijällä on oikeus työttömyysturvalain mukaiseen työttömyyspäivärahaan tai työmarkkinatuesta annetun lain (1542/1993) mukaiseen työmarkkinatukeen.

Ilmoitusvelvollisuus ja muutoksenhaku

4 l §

Eläkelaitoksen on ilmoitettava kansaneläkelaitokselle 4 h §:ssä tarkoitettua kuntoutustoimestaan sekä kuntoutusrahaa ja -korotusta koskevasta päätöksestään.

4 m §

Eläkelaitoksen päätökseen, joka koskee 4 h §:n 3 momentissa tarkoitettua kuntoutuksen sisältöä tai 4 k §:ssä tarkoitettua kuntoutusavustusta, ei saa hakea muutosta valittamalla.

4 n §

Oikeutta 4 §:n 3 momentissa tarkoitettuun työkyvyttömyyseläkkeeseen ei ole ilman painavaa syytä ennen kuin oikeus 8 §:n 4 momentissa mainitun lain tai eläkesäännön taikka kuntoutusrahain (611/1991)

mukaiseen kuntoutusrahaan on päättynyt.

eläkkeenä 4 j §:ssä tarkoitetun kuntoutuksen ajalta.

5 b §

Jos täytenä myönnetty työkyvyttömyyseläke lakkautetaan, työkyvyttömyyseläke voidaan maksaa osaeläkkeenä vuotta lyhyemmältäkin ajalta. Osaeläke voidaan maksaa täytenä

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004.

Tätä lakia sovelletaan kuntoutukseen, joka alkaa lain tultua voimaan.

4.

Laki

merimieseläkelain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 26 päivänä tammikuuta 1956 annetun merimieseläkelain (72/1956) 25 e §:n 2—4 momentti sellaisina kuin ne ovat laissa 1745/1995,
muutetaan 25 §, 25 a—25 d § ja 25 e §:n 1 momentti sellaisina kuin ne ovat edellä mainitussa laissa 1745/1995, sekä
lisätään lakiin uusi 25 f § seuraavasti:

25 §

Työntekijällä on oikeus saada työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta, jos

- 1) asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa uhkan, että hän tulee työkyvyttömäksi 15 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla, tai häntä on pidettävä mainitussa lainkohdassa tarkoitetulla tavalla työkyvyttömänä; ja
- 2) työntekijän eläkettä määrättäessä otettaisiin huomioon eläkkeeseen oikeuttavana 12 a §:n 1 momentissa

tarkoitettu tuleva aika, jos hän olisi tullut työkyvyttömäksi ajankohtana, jona hakemus tehtiin tai jona hakijankuntoutustarve on viimeistään selvitettävä kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain (610/1991) 6 §:n mukaan; jos työntekijä jo saa työkyvyttömyyseläkettä, edellytetään, että eläke on edellä tarkoitetulla tavalla täysitehoinen.

Edellä 1 momentissa työkyvyttömyyden uhkalla tarkoitetaan tilannetta, jossa on todennäköistä, että työntekijälle lähivuosina, vaikka hoidon ja lääkinnällisen kuntoutuksen toteutuksen mahdollisuudet otetaan huomioon, ilman ammatillisia

kuntoutustoimia tulisi myönnettäväksi työkyvyttömyyseläke täytenä tai osaeläkkeenä.

Kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon hakijan ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus, yhteys työelämään sekä se, johtaako haettu ammatillinen kuntoutus todennäköisesti hakijan terveydentilalle sopivassa työssä jatkamiseen tai työhön palaamiseen.

Lisäksi tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon, lykkääkö ammatillinen kuntoutus hakijan eläkkeelle jäämistä.

Edeillä 1 momentissa tarkoitettuna ammatillisena kuntoutuksena voidaan työntekijälle tehdä kuntoutustutkimuksia, antaa työhön tai ammattiin johtavaa koulutusta, työhön valmennusta, elinkeinotukea ja sellaista lääkinnällistä kuntoutusta, joka tukee tätä ammatillista kuntoutusta, sekä korvata mainitun kuntoutuksen aiheuttamat välittämättömät ja tarpeelliset kustannukset.

Oikeutta tämän lain mukaiseen ammatilliseen kuntoutukseen ei kuitenkaan ole, jos työntekijällä on oikeus kuntoutukseen tapaturmavakuutuksen tai liikennevakuutuksen kuntoutusta koskevien säännösten perusteella.

25 a §

Muulla kuin työkyvyttömyyseläkkeensaajalla on oikeus kuntoutusrahaan niiltä kalenterikuukausilta, joiden aikana hän on kokonaan tai osittain estynyt tekemästä ansiotyötä 25 §:ssä tarkoitettuna ammatillisen kuntoutuksen vuoksi.

Jos työntekijä on kokonaan estynyt tekemästä ansiotyötä ammatillisen kuntoutuksen vuoksi, kuntoutusraha on yhtä suuri kuin niiden työntekijäin eläkelain 8 §:n 4 momentissa tarkoitettujen peruseläkkeiden yhteismäärä, joihin työntekijällä olisi oikeus, jos hän olisi tullut täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavasti työkyvyttömäksi 25 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna ajankohtana.

Jos työntekijä ammatillisen kuntoutuksen aikana ansaitsee enemmän kuin puolet siitä eläkkeen perusteena olevasta palkasta, jonka perusteella 2 momentissa tarkoitettun

eläkkeen tulevan ajan eläkkeenosa lasketaan, kuntoutusrahan määrä on puolet 2 momentissa tarkoitettun täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrästä.

25 b §

Kuntoutusrahaan, kuntoutustukeen ja työkyvyttömyyseläkkeeseen maksetaan 25 §:n 3 momentissa tarkoitettun toimenpiteen kestoajalta kuntoutuskorotus.

Kuntoutuskorotus on 33 prosenttia kuntoutusrahan, kuntoutustuen tai työkyvyttömyyseläkkeen yhteensovitetusta määrästä.

Kuntoutusrahasta ja -korotuksesta ja niiden saajasta on soveltuvin osin voimassa, mitä kuntoutustuesta

tai työkyvyttömyyseläkkeestä taikka niiden saajasta säädetään. Kuntoutusraha ja -korotus voidaan kuitenkin maksaa kuukautta lyhyemmältä ajalta.

25 c §

Kuntoutusrahaa voidaan maksaa harkinnanvaraisena kuntoutusavustuksena myös kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen väliseltä ajalta sekä kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta. Kuntoutusavustusta maksetaan kuitenkin enintään kolmelta kuukaudelta kalenterivuotta kohden kummankin syyn perusteella erikseen laskettuna, jollei sen maksaminen pitemmältä ajalta ole kuntoutuksen turvaamiseksi perusteltua.

Kuntoutusrahaa saaneelle voidaan maksaa enintään kuudelta kuukaudelta 25 a §:ssä tarkoitettun kuntoutusrahan suuruista kuntoutusavustusta, jos tämä on hänen työllistymisensä kannalta erityisen tarpeellista. Tällöin kuntoutusavustus määritellään kertasuorituksena ja maksetaan yhdessä tai useammassa erässä. Kuntoutusavustusta ei kuitenkaan makseta ajalta, jolta työntekijällä on oikeus työttömyysturvalain mukaiseen työttömyyspäivärahaan tai työmarkkinatuesta annetun lain mukaiseen työmarkkinatukeen.

25 d §

Eläkekassan on ilmoitettava kansaneläkelaitokselle 25 §:ssä tarkoitettua kuntoutustoimestaan sekä kuntoutusrahaa ja -korotusta koskevasta päätöksestään.

25 e §
Eläkekassan päätökseen, joka koskee 25 §:n 3 momentissa tarkoitettua kuntoutuksen sisältöä tai 25 c §:ssä tarkoitettua kuntoutusavustusta, ei saa hakea muutosta valittamalla.

25 f §
Oikeutta 15 §:n 1 momentissa tarkoitettuun työkyvyttömyyseläkkeeseen ei ole ilman painavaa syytä ennen kuin oikeus työntekijäin eläkelain 8 §:n 4 momentissa mainitun lain tai eläkesäännön taikka kuntoutusrahain (611/1991) mukaiseen kuntoutusrahaan on päättynyt.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004.
Tätä lakia sovelletaan kuntoutukseen, joka alkaa lain voimaan tultua.

5.

Laki

kansaneläkelain 39 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 8 päivänä kesäkuuta 1956 annetun kansaneläkelain (347/1956) 39 §:n 3 ja 4 momentti, sellaisena kuin 3 momentti on laissa 1502/1995 ja 4 momentti laissa 70/2002, seuraavasti:

39 §
Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaa aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijalla olisi viimeksi ollut oikeus sairauden, vian tai vamman perusteella sairausvakuutuslain 15 §:n 1 tai 3 momentin nojalla päivärahaan tai kuntoutusrahain tai työntekijäin

eläkelain 8 §:n 4 momentissa mainitun lain tai eläkesäännön nojalla ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaan kuntoutusrahaan. Jos oikeutta päivärahaan ei ole, oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaa kuitenkin vasta, kun sairausvakuutuslain 19 §:ssä tarkoitettua aikaa vastaava aika on päättynyt. Tämä ei kuitenkaan koske hakijaa, jonka työkyvyttömyys on alkanut ennen kuin

hän on täyttänyt 15 vuotta. Jos vakuutetulla on oikeus saada sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa vastaavaa ulkomailta maksettavaa etuutta, se otetaan huomioon eläkkeen alkamisaikaa määrättäessä samalla tavalla kuin sairausvakuutuslain mukainen päiväraha kuitenkin enintään sairausvakuutuslain mukaiseen enimmäissuoritusajkaan saakka. Etuuteen voidaan rinnastaa myös tällaista etuutta vastaava palkka.

Alle 20-vuotiaan oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaa aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltävän kuukauden aikana hänen

oikeutensa kuntoutusrahalain perusteella maksettavaan kuntoutusrahaan on päättynyt. Oikeutta eläkkeeseen ei myöskään ole henkilöllä, joka saa ammatillista kuntoutusta ennen kuntoutusrahan maksamisen päättymistä. Eläke voidaan kuitenkin myöntää henkilölle, jolla ei selvitysten perusteella katsota olevan mahdollisuuksia ammatilliseen kuntoutukseen tai jonka ammatillinen kuntoutus on sairauden vuoksi keskeytynyt tai päättynyt tuloksettomana.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004.

Helsingissä 13 päivänä syyskuuta 2002

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Sosiaali- ja terveysministeri *Maija Perho*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 27 päivänä maaliskuuta 1991 kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain (610/1991) 2 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1504/1995, sekä lisätään 2 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi mainitussa laissa 1504/1995, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2, 3 ja 4 momentti siirtyvät 3, 4 ja 5 momentiksi seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Vajaakuntoisten ammatillinen kuntoutus

Vajaakuntoisten ammatillinen kuntoutus

Kansaneläkelaitoksen on järjestettävä vakuutetulle, jonka työkyky ja ansiomahdollisuudet ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet, tarvittava ammatillinen koulutus tai valmennus hänen työkykynsä säilyttämiseksi tai parantamiseksi, jollei sitä ole järjestetty työvoimapalvelulain (1005/93), työvoimapoliittisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (763/90), työeläkelakien taikka erityisopetusta koskevien säännösten perusteella.

Kansaneläkelaitoksen on järjestettävä vakuutetulle, *jolle asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa uhkan tulla työkyvyttömäksi tai jonka työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien on katsottava sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneen*, tarkoituksenmukainen ammatillinen koulutus ja valmennus hänen työkykynsä säilyttämiseksi tai parantamiseksi, jollei sitä ole järjestetty työvoimapalvelulain (1005/1993), työvoimapoliittisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (763/1990), työeläkelakien taikka erityisopetusta koskevien säännösten perusteella.

Työkyvyttömyyden uhkalla tarkoitetaan tilannetta, jossa on todennäköistä, että työntekijälle lähivuosina, vaikka hoidon ja lääkinällisen kuntoutuksen toteutuksen mahdollisuudet otetaan huomioon, ilman ammatillisia kuntoutustoimia tulisi myönnettäväksi työkyvyttömyyseläke. Työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien olennaista heikentymistä arvioitaessa otetaan huo-

Ehdotus

mioon vakuutetun jäljellä oleva kyky hankkia itselleen ansiotuloja saatavissa olevalla sellaisella työllä, jonka suorittamista voidaan häneltä kohtuudella edellyttää hänen koulutuksensa, aikaisempi toimintansa, ikänsä, asumisolosuhteensa ja muut näihin verrattavat seikat huomioonottaen. Kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon hakijan ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus ja sosiaalis-taloudelliset seikat sekä se, johtako haettu kuntoutus todennäköisesti hakijan terveydentilalle sopivassa työssä jatkamiseen, työhön palaamiseen tai työelämään siirtymiseen.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-
kuuta 2004.

2.

Laki**kuntoutusrahalain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti,
muutetaan 27 päivänä maaliskuuta 1991 annettuun kuntoutusrahalain (611/1991) 5 §:n 1 momentin 4 kohta, sekä
lisätään 14 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 1480/2001, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 §

5 §

Kuntoutuksen antamisperuste

Kuntoutuksen antamisperuste

Kuntoutusrahan maksamisen edellytyksenä on, että kuntoutus on tarpeellista 4 §:n mukaisesti ja sitä annetaan jonkin seuraavan säännöksen nojalla:

Kuntoutusrahan maksamisen edellytyksenä on, että kuntoutus on tarpeellista 4 §:n mukaisesti ja sitä annetaan jonkin seuraavan säännöksen nojalla:

4) työterveyshuoltolain 2 ja 3§; tai

4) työterveyshuoltolain (1383/2001) 12 ja 14 §; tai

14 §

Kuntoutusrahan määrä

Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan määrä päivältä määräytyy 1 momentin mukaisesti, kuitenkin siten, että se on 75 prosenttia sairausvakuutuslaissa säädetyn työtulon kolmasosasta kussakin mainitun lain 16 §:n 1 momentissa tarkoitetussa tuloluokassa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 2004. Tätä lakia sovelletaan kuntoutusrahaan, jota maksetaan ammatillisen kuntoutuksen ajalta tämän lain voimassaollessa.

3.

Laki**työntekijäin eläkelain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 8 päivänä heinäkuuta 1961 annetun työntekijäin eläkelain (395/1961) 4 h § ja 4 j—4 m § sekä 5 b §:n 5 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 4 h § on mainitussa laissa 612/1991 ja 4 j—4 m § edellä mainitussa laissa 612/1991, laissa 1544/1993 ja mainitussa laissa 1482/1995 ja 5 b §:n 5 momentti mainitussa laissa 1482/1995, sekä *lisätään* lakiin siitä lailla 390/1995 kumotun 4 i §:n tilalle uusi 4 i § sekä lisätään 4 l §:n edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Kuntoutus

4 h §

Työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi voidaan työntekijälle ammatillisena kuntoutuksena antaa neuvontaa, tehdä kuntoutustutkimuksia sekä antaa työhön ja ammattiin johtavaa koulutusta, työhönvalmennusta ja elinkeinotukea sekä edellä tarkoitettua ammatillista kuntoutusta tukevaa lääkinnällistä kuntoutusta.

Kuntoutusta voidaan antaa työntekijälle, jonka eläkettä tämän lain mukaan määrättäessä olisi eläkkeeseen oikeuttavana otettu huomioon myös aika työkyvyttömyyden alkamisesta eläkeikään, jos työkyvyttömyys olisi alkanut ajankohtana, jona kuntoutuspäätös tehtiin, tai työntekijälle, joka päätöstä tehtäessä saa sanotulla tavalla määrättyä tämän lain mukaista eläkettä.

Kuntoutus

4 h §

Työntekijällä on oikeus saada työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta, jos

1) asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa uhkan, että hän tulee työkyvyttömäksi 4 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla, tai häntä on pidettävä mainitussa lainkohdassa tarkoitettulla tavalla työkyvyttömänä; ja
2) työntekijän eläkettä määrättäessä otetaisiin huomioon eläkkeeseen oikeuttavana 6 a §:n 1 momentissa tarkoitettu tuleva aika, jos hän olisi tullut työkyvyttömäksi ajankohtana, jona hakemus tehtiin tai jona hakijan kuntoutustarve on viimeistään selvitettävä kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain (610/1991) 6 §:n mukaan; jos työntekijä jo saa työkyvyttömyyseläkettä, edellytetään että eläke on edellä tarkoitettulla tavalla täysitehoinen.

Edellä 1 momentissa työkyvyttömyyden uhkalla tarkoitetaan tilannetta, jossa on todennäköistä, että työntekijälle lähi-vuosina, vaikka hoidon ja lääkinnällisen

Ehdotus

kuntoutuksen toteutuksen mahdollisuudet otetaan huomioon, ilman ammatillisia kuntoutustoimia tulisi myönnettäväksi työkyvyttömyyseläke täytenä tai osaeläkkeenä. Kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon hakijan ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus, yhteys työelämään sekä se, johtaako haettu ammatillinen kuntoutus todennäköisesti hakijan terveydentilalle sopivassa työssä jatkamiseen tai työhön palaamiseen. Lisäksi tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon, lykääkö ammatillinen kuntoutus hakijan eläkkeelle jäämistä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna ammatillisena kuntoutuksena voidaan työntekijälle tehdä kuntoutustutkimuksia, antaa työhön tai ammattiin johtavaa koulutusta, työhön valmennusta, elinkeinotukea ja sellaista lääkinnällistä kuntoutusta, joka tukee tätä ammatillista kuntoutusta, sekä korvata mainitun kuntoutuksen aiheuttamat välttämättömät ja tarpeelliset kustannukset.

Oikeutta tämän lain mukaiseen ammatilliseen kuntoutukseen ei kuitenkaan ole, jos työntekijällä on oikeus kuntoutukseen tapaturmavakuutuksen tai liikennevakuutuksen kuntoutusta koskevien säännösten perusteella.

Kuntoutusetuudet

4 i §

Muulla kuin työkyvyttömyyseläkkeensaajalla on oikeus kuntoutusrahaan niiltä kalenterikuukausilta, joiden aikana hän on kokonaan tai osittain estynyt tekemästä ansiotyötä 4 h §:ssä tarkoitetun ammatillisen kuntoutuksen vuoksi.

Jos työntekijä on kokonaan estynyt tekemästä ansiotyötä ammatillisen kuntoutuksen vuoksi, kuntoutusraha on yhtä suuri kuin niiden 8 §:n 4 momentissa tarkoitettujen peruseläkkeiden yhteismäärä, joihin työntekijällä olisi oikeus, jos hän olisi tullut täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeutavasti työkyvyttömäksi 4 h §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna ajankohtana.

Jos työntekijä ammatillisen kuntoutuksen aikana ansaitsee enemmän kuin puolet siitä

4 j §

Jos työntekijälle eläkelaitoksen päätöksen perusteella 4 h §:n 1 momentin mukaisesti tehdään kuntoutustutkimuksia taikka annetaan työhön ja ammattiin johtavaa koulutusta tai työhönvalmennusta tai lääkinnällistä kuntoutusta, kuntoutustukeen maksetaan kuntoutuskorotus. Korotus maksetaan myös, jos vastaavan päätöksen on antanut jokin muu 8 §:n 4 momentissa tarkoitettua peruseläkettä kuntoutustukena maksava eläkelaitos.

Kuntoutuskorotus maksetaan niin ikään, jos 1 momentissa tarkoitettu päätös koskee työntekijää, joka saa työkyvyttömyyseläkettä muuna kuin kuntoutustukena.

Kuntoutuskorotus on 33 prosenttia kuntoutustuen tai työkyvyttömyyseläkkeen 8 §:n mukaisesti yhteensovitetusta määrästä. Se maksetaan niiltä kalenterikuukausilta, joiden ajan kuntoutus kestää.

4 k §

Muulla kuin työkyvyttömyyseläkkeensaajalla on oikeus kuntoutusrahaan niiltä kalenterikuukausilta, joiden aikana hän on estynyt tekemästä ansiotyötään 4 h §:ssä tarkoitettun kuntoutuksen johdosta.

Kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen väliseltä ajalta sekä kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta. Tällöin kuntoutusrahaa maksetaan kuitenkin enintään kolmelta kuukaudelta kalenterivuotta kohden kummankin syyn perusteella erikseen laskettuna, jollei sen maksaminen pidemmältä ajalta ole kuntoutuksen etenemisen turvaamiseksi perusteltua.

Kuntoutuksen jälkeiseltä ajalta kuntoutusrahaa saaneelle voidaan maksaa harkinnan-

Ehdotus

eläkkeen perusteena olevasta palkasta, jonka perusteella 2 momentissa tarkoitettun eläkkeen tulevan ajan eläkkeenosu lasketaan, kuntoutusrahan määrä on puolet 2 momentissa tarkoitettun täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrästä.

4 j §

Kuntoutusrahaan, kuntoutustukeen ja työkyvyttömyyseläkkeeseen maksetaan 4 h §:n 3 momentissa tarkoitettun toimenpiteen kestoajalta kuntoutuskorotus.

Kuntoutuskorotus on 33 prosenttia kuntoutusrahan, kuntoutustuen tai työkyvyttömyyseläkkeen yhteensovitetusta määrästä.

Kuntoutusrahasta ja -korotuksesta ja niiden saajasta on soveltuvin osin voimassa, mitä kuntoutustuesta tai työkyvyttömyyseläkkeestä taikka niiden saajasta säädetään. Kuntoutusraha ja -korotus voidaan kuitenkin maksaa kuukautta lyhyemmältä ajalta.

4 k §

Kuntoutusrahaa voidaan maksaa *harkinnanvaraisena kuntoutusavustuksena* myös kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen väliseltä ajalta sekä kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta. *Kuntoutusavustusta* maksetaan kuitenkin enintään kolmelta kuukaudelta kalenterivuotta kohden kummankin edellä mainitun syyn perusteella erikseen laskettuna, jollei sen maksaminen pitemmältä ajalta ole kuntoutuksen turvaamiseksi perusteltua.

Kuntoutusrahaa saaneelle voidaan maksaa enintään kuudelta kuukaudelta 4 i §:ssä tarkoitettun kuntoutusrahan suuruisuista kuntoutusavustusta, jos tämä on hänen työllistymisensä kannalta erityisen tarpeellista. Tällöin kuntoutusavustus määritellään ker-

Voimassa oleva laki

varaista kuntoutusavustusta, jos tämä on hänen työllistymisensä kannalta erityisen tarpeellista.

4 l §

Kuntoutusrahan suuruutta määrättäessä otetaan perusteeksi ne 8 §:n 4 momentissa tarkoitetut peruseläkkeet, joihin työntekijällä olisi oikeus, jos hän olisi tullut täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavasti työkyvyttömäksi ajankohtana, jona kuntoutuspäätös tehtiin. Kuntoutusraha on yhtä suuri kuin edellä tarkoitettujen eläkkeiden yhteismäärä korotettuna 33 prosentilla.

Edellä 4 k §:n 3 momentissa tarkoitettu harkinnanvarainen kuntoutusavustus on enintään kuudelta kuukaudelta lasketun kuntoutusrahan suuruinen. Harkinnanvarainen kuntoutusavustus määritellään kertasuorituksena ja maksetaan yhdessä tai useammassa erässä. Harkinnanvaraista kuntoutusavustusta ei makseta ajalta, jolta työntekijällä on oikeus työttömyysturvalain mukaiseen työttömyyspäivärahaan taikka työmarkkinatuesta annetun lain mukaiseen työmarkkinatukeen.

4 m §

Työntekijälle voidaan maksaa korvaus kuntoutuksen aiheuttamista välttämättömistä ja tarpeellisista kustannuksista.

4 n §

Kuntoutusrahasta ja sitä koskevasta päätöksenieosta on soveltuvin osin voimassa, mitä tässä laissa on säädetty eläkepäättöksestä, sitä koskevasta muutoksenhakumenettelystä, eläkkeensaajan ilmoitusvelvollisuudesta sekä eläkkeen maksamisesta ja takaisinperinnästä.

Muutosta ei saa hakea päätökseen, joka koskee oikeutta 4 h §:n mukaiseen kuntou-

Ehdotus

tasuorituksena ja maksetaan yhdessä tai useammassa erässä. Kuntoutusavustusta ei kuitenkaan makseta ajalta, jolta työntekijällä on oikeus työttömyysturvalain mukaiseen työttömyyspäivärahaan tai työmarkkinatuesta annetun lain (1542/1993) mukaiseen työmarkkinatukeen.

Ilmoitusvelvollisuus ja muutoksenhaku

4 l §

Eläkelaitoksen on ilmoitettava kansaneläkelaitokselle 4 h §:ssä tarkoitettua kuntoutustoimestaan sekä kuntoutusrahaa ja -korotusta koskevasta päätöksestään.

4 m §

Eläkelaitoksen päätökseen, joka koskee 4 h §:n 3 momentissa tarkoitettua kuntoutuksen sisältöä tai 4 k §:ssä tarkoitettua kuntoutusavustusta, ei saa hakea muutosta valittamalla.

4 n §

Oikeutta 4 §:n 3 momentissa tarkoitettuun työkyvyttömyyseläkkeeseen ei ole ilman painavaa syytä ennen kuin oikeus 8 §:n 4 momentissa mainitun lain tai eläkesäännön taikka kuntoutusrahain (611/1991) mukaiseen kuntoutusrahaan on päättynyt.

tukseen tai 4 k §:n 2 momentin mukaiseen kuntoutusrahaan, eikä päätökseen, joka koskee 4 k §:n 3 momentin ja 4 l §:n 3 momentin mukaista harkinnanvaraista kuntoutusavustusta.

Eläkelaitoksen on välittömästi ilmoitettava 4 h §:ssä tarkoitettua kuntoutustoimenpiteestään ja kuntoutusrahapäätöksestään kansaneläkelaitokselle.

5 b §

Jos työkyvyttömyyseläke lakkautetaan, se voidaan maksaa osaeläkkeenä vuotta lyhyemmältäkin ajalta. Osaeläke voidaan maksaa täytenä eläkkeenä 4 j §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettun kuntoutuksen ajalta.

5 b §

Jos täytenä myönnetty työkyvyttömyyseläke lakkautetaan, työkyvyttömyyseläke voidaan maksaa osaeläkkeenä vuotta lyhyemmältäkin ajalta. Osaeläke voidaan maksaa täytenä eläkkeenä 4 j §:ssä tarkoitettun kuntoutuksen ajalta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 2004.

Tätä lakia sovelletaan kuntoutukseen, joka alkaa lain tultua voimaan.

4.

Laki**merimieseläkelain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti kumotaan 26 päivänä tammikuuta 1956 annetun merimieseläkelain (72/1956) 25 e §:n 2—4 momentti sellaisina kuin ne ovat laissa 1745/1995, muutetaan 25 §, 25 a—25 d § ja 25 e §:n 1 momentti sellaisina kuin ne ovat edellä mainitussa laissa 1745/1995, sekä lisätään lakiin uusi 25 f § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

25 §

Työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi voidaan työntekijälle ammatillisena kuntoutuksena antaa neuvontaa, tehdä kuntoutustutkimuksia sekä antaa työhön ja ammattiin johtavaa koulutusta, työhönvalmennusta ja elinkeinotukea sekä edellä tarkoitettua ammatillista kuntoutusta tukevaa lääkinnällistä kuntoutusta.

Kuntoutusta voidaan antaa työntekijälle, jonka eläkettä tämän lain mukaan määrättäessä olisi eläkkeeseen oikeuttavana otettu huomioon myös aika työkyvyttömyyden alkamisesta eläkeikään, jos työkyvyttömyys olisi alkanut ajankohtana, jona kuntoutuspäätös tehtiin, tai työntekijälle, joka päätöstä tehtäessä saa sanotulla tavalla määrättyä tämän lain mukaista eläkettä.

25 §

Työntekijällä on oikeus saada työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi tarkoituksenmukaista ammatillista kuntoutusta, jos

1) asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa uhkan, että hän tulee työkyvyttömäksi 15 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, tai häntä on pidettävä mainitussa lainkohdassa tarkoitettulla tavalla työkyvyttömänä; ja

2) työntekijän eläkettä määrättäessä otettaisiin huomioon eläkkeeseen oikeuttavana 12 a §:n 1 momentissa tarkoitettu tuleva aika, jos hän olisi tullut työkyvyttömäksi ajankohtana, jona hakemus tehtiin tai jona hakijan kuntoutustarve on viimeistään selvitettävä kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain (610/1991) 6 §:n mukaan; jos työntekijä jo saa työkyvyttömyyseläkettä, edellytetään, että eläke on edellä tarkoitettulla tavalla täysitehoinen.

Edellä 1 momentissa työkyvyttömyyden uhkalla tarkoitetaan tilannetta, jossa on todennäköistä, että työntekijälle lähivuosina, vaikka hoidon ja lääkinnällisen kuntoutuksen toteutuksen mahdollisuudet otetaan huomioon, ilman ammatillisia kuntoutustoimia tulisi myönnettäväksi työkyvyttömyy-

yseläke täytenä tai osaeläkkeenä. Kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon hakijan ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus, yhteys työelämään sekä se, johtaako haettu ammatillinen kuntoutus todennäköisesti hakijan terveydentilalle sopivassa työssä jatkamiseen tai työhön palaamiseen. Lisäksi tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon, lykkääkö ammatillinen kuntoutus hakijan eläkkeelle jäämistä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuna ammatillisena kuntoutuksena voidaan työntekijälle tehdä kuntoutustutkimuksia, antaa työhön tai ammattiin johtavaa koulutusta, työhön valmennusta, elinkeinotukea ja sellaista lääkinnällistä kuntoutusta, joka tukee tätä ammatillista kuntoutusta, sekä korvata mainitun kuntoutuksen aiheuttamat välitämättömät ja tarpeelliset kustannukset.

Oikeutta tämän lain mukaiseen ammatilliseen kuntoutukseen ei kuitenkaan ole, jos työntekijällä on oikeus kuntoutukseen tapaturmavakuutuksen tai liikennevakuutuksen kuntoutusta koskevien säännösten perusteella.

25 a §

Jos työntekijälle eläkekassan päätöksen perusteella 25 §:n 1 momentin mukaisesti tehdään kuntoutustutkimuksia taikka annetaan työhön ja ammattiin johtavaa koulutusta tai työhönvalmennusta tai lääkinnällistä kuntoutusta, kuntoutustukeen maksetaan kuntoutuskorotus. Korotus maksetaan myös, jos vastaavan päätöksen on antanut jokin muu työntekijäin eläkelain 8 §:n 4 momentissa tarkoitettua peruseläkettä kuntoutustukena maksava eläkelaitos.

Kuntoutuskorotus maksetaan niin ikään, jos 1 momentissa tarkoitettu päätös koskee työntekijää, joka saa työkyvyttömyyseläkettä muuna kuin kuntoutustukena.

Kuntoutuskorotus on 33 prosenttia kuntoutustuen tai työkyvyttömyyseläkkeen työntekijäin eläkelain 8 §:n mukaisesti yhteensovitetusta määrästä. Se maksetaan niiltä kalenterikuukausilta, joiden ajan kuntoutus kestää.

25 a §

Muulla kuin työkyvyttömyyseläkkeensajalla on oikeus kuntoutusraahan niiltä kalenterikuukausilta, joiden aikana hän on kokonaan tai osittain estynyt tekemästä ansiotyötä 25 §:ssä tarkoitettuna ammatillisen kuntoutuksen vuoksi.

Jos työntekijä on kokonaan estynyt tekemästä ansiotyötä ammatillisen kuntoutuksen vuoksi, kuntoutusraha on yhtä suuri kuin niiden työntekijäin eläkelain 8 §:n 4 momentissa tarkoitettujen peruseläkkeiden yhteismäärä, joihin työntekijällä olisi oikeus, jos hän olisi tullut täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavasti työkyvyttömäksi 25 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna ajankohtana.

Jos työntekijä ammatillisen kuntoutuksen aikana ansaitsee enemmän kuin puolet siitä eläkkeen perusteena olevasta palkasta, jonka perusteella 2 momentissa tarkoitettuna eläkkeen tulevan ajan eläkkeenosa

Voimassa oleva laki

25 b §

Muulla kuin työkyvyttömyyseläkkeensaa-
jalla on oikeus kuntoutusrahan niiltä
kalenterikuukausilta, joiden aikana hän on
estynyt tekemästä ansiotyötään 25 §:ssä
tarkoitettun kuntoutuksen johdosta.

Kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös
kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntou-
tuksen alkamisen väliseltä ajalta sekä
kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta. Tällöin
kuntoutusrahaa maksetaan kuitenkin en-
intään kolmelta kuukaudelta kalenterivuotta
kohden kummankin syyn perusteella erik-
seen laskettuna, jollei sen maksaminen pi-
demmältä ajalta ole kuntoutuksen etenemi-
sen turvaamiseksi perusteltua.

Kuntoutuksen jälkeiseltä ajalta kuntoutus-
rahaa saaneelle voidaan maksaa harkinnan-
varaista kuntoutusavustusta, jos tämä on
hänen työllistymisensä kannalta erityisen
tarpeellista.

25 c §

Kuntoutusrahan suuruutta määrättäessä
otetaan perusteeksi ne työntekijäin eläkelain
8 §:n 4 momentissa tarkoitettut peruseläk-
keet, joihin työntekijällä olisi oikeus, jos
hän olisi tullut täyteen työkyvyttömyys-
eläkkeeseen oikeuttavasti työkyvyt-
tömäksi ajankohtana, jona kuntoutuspäätös
tehtiin. Kuntoutusraha on yhtä suuri kuin
edellä tarkoitettujen eläkkeiden yhteismäärä
korotettuna 33 prosentilla.

Edellä 25 b §:n 3 momentissa tarkoitettu
harkinnanvarainen kuntoutus-avustus on
enintään kuudelta kuukaudelta lasketun
kuntoutusrahan suuruinen. Harkinnanva-
rainen kuntoutusavustus määritellään ker-
tasuorituksena ja maksetaan yhdessä tai
useammassa erässä. Harkinnanvaraista
kuntoutusavustusta ei makseta ajalta, jolta
työntekijällä on oikeus työttömyysturvalain
mukaiseen työttömyyspäivärahaan taikka
työmarkkinatuesta annetun lain mukaiseen
työmarkkinatukeen.

Ehdotus

*lasketaan, kuntoutusrahan määrä on puolet
2 momentissa tarkoitettun täyden työkyvyt-
tömyyseläkkeen määrästä.*

25 b §

*Kuntoutusrahan, kuntoutustukeen ja
työkyvyttömyyseläkkeeseen maksetaan
25 §:n 3 momentissa tarkoitettun toimen-
piteen kestoajalta kuntoutuskorotus.*

*Kuntoutuskorotus on 33 prosenttia kuntou-
tusrahan, kuntoutustuen tai työkyvyttömyys-
eläkkeen yhteensovitetusta määrästä.*

*Kuntoutusrahasta ja -korotuksesta ja niiden
saajasta on soveltuvin osin voimassa, mitä
kuntoutustuesta tai työkyvyttömyyseläk-
keestä taikka niiden saajasta säädetään.
Kuntoutusraha ja korotus voidaan kuitenkin
maksaa kuukautta lyhyemmältä ajalta.*

25 c §

*Kuntoutusrahaa voidaan maksaa harkin-
nanvaraisena kuntoutusavustuksena myös
kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntou-
tuksen alkamisen väliseltä ajalta sekä
kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta. Kuntou-
tusavustusta maksetaan kuitenkin enintään
kolmelta kuukaudelta kalenterivuotta koh-
den kummankin syyn perusteella erikseen
laskettuna, jollei sen maksaminen pitem-
mältä ajalta ole kuntoutuksen turvaamiseksi
perusteltua.*

*Kuntoutusrahaa saaneelle voidaan maksaa
enintään kuudelta kuukaudelta 25 a §:ssä
tarkoitettun kuntoutusrahan suuruista
kuntoutusavustusta, jos tämä on hänen työ-
listymisensä kannalta erityisen tarpeellista.
Tällöin kuntoutusavustus määritellään ker-
tasuorituksena ja maksetaan yhdessä tai
useammassa erässä. Kuntoutusavustusta ei
kuitenkaan makseta ajalta, jolta työnteki-
jällä on oikeus työttömyysturvalain
(602/1984) mukaiseen työttömyyspäivära-*

haan tai työmarkkinatuesta annetun lain mukaiseen työmarkkinatukeen.

25 d §

Työntekijälle voidaan maksaa korvaus kuntoutuksen aiheuttamista välttämättömistä ja tarpeellisista kustannuksista.

25 d §

Eläkekassan on ilmoitettava kansaneläkelaitokselle 25 §:ssä tarkoitettua kuntoutustoimestaan sekä kuntoutusrahaa ja -korotusta koskevasta päätöksestään.

25 e §

Kuntoutusrahasta ja sitä koskevasta päätöksenteosta on soveltuvin osin voimassa, mitä tässä laissa on säädetty eläkepäätöksestä, sitä koskevasta muutoksenhakumenettelystä, eläkkeensaajan ilmoitusvelvollisuudesta sekä eläkkeen maksamisesta ja takaisinperinnästä.

25 e §

Eläkekassan päätökseen, joka koskee 25 §:n 3 momentissa tarkoitettua kuntoutuksen sisältöä tai 25 c §:ssä tarkoitettua kuntoutusavustusta, ei saa hakea muutosta valittamalla.

Muutosta ei saa hakea päätökseen, joka koskee oikeutta 25 §:n mukaiseen kuntoutukseen tai 25 b §:n 2 momentin mukaiseen kuntoutusrahaan, eikä päätökseen, joka koskee 25 b §:n 3 momentin ja 25 c §:n 2 momentin mukaista harkinnanvaraista kuntoutusavustusta.

(kumotaan 2—4 mom.)

Eläkekassan on välittömästi ilmoitettava 25 §:ssä tarkoitettua kuntoutustoimenpiteestään ja kuntoutusrahapäätöksestään kansaneläkelaitokselle.

Jos työntekijä saa kuntoutusrahan lisäksi samalta ajalta palkkaa, palkan määrää vastaava osa kuntoutusrahasta maksetaan työnantajalle.

25 f §

Oikeutta 15 §:n 1 momentissa tarkoitettuun työkyvyttömyyseläkkeeseen ei ole ilman painavaa syytä, ennen kuin oikeus työntekijäin eläkelain 8 §:n 4 momentissa mainitun lain tai eläkesäännön taikka kuntoutusrahain (611/1991) mukaiseen kuntoutusrahaan on päättynyt.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004.

Tätä lakia sovelletaan kuntoutukseen, joka alkaa lain voimaan tultua.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

5.

Laki**kansaneläkelain 39 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 8 päivänä kesäkuuta 1956 annetun kansaneläkelain (347/1956) 39 §:n 3 ja 4 momentti, sellaisena kuin 3 momentti on laissa 1502/1995 ja 4 momentti laissa 70/2002, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

39 §

Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaa aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijalla olisi viimeksi ollut oikeus sairauden, vian tai vamman perusteella sairausvakuutuslain 15 §:n 1 tai 2 momentin nojalla päivärahaan. Jos oikeutta päivärahaan ei ole, oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaa kuitenkin vasta, kun sairausvakuutuslain 19 §:ssä tarkoitettua aikaa vastaava aika on päättynyt. Tämä ei kuitenkaan koske hakijaa, jonka työkyvyttömyys on alkanut ennen kuin hän on täyttänyt 15 vuotta. Jos vakuutetulla on oikeus saada sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa vastaavaa ulkomailta maksettavaa etuutta, se otetaan huomioon eläkkeen alkamisaikaa määrittäessä samalla tavalla kuin sairausvakuutuslain mukainen päiväraha kuitenkin enintään sairausvakuutuslain mukaiseen enimmäissuoritukseen saakka. Etuuteen voidaan rinnastaa myös tällaista etuutta vastaava palkka.

Alle 20-vuotiaan oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaa aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltävän kuukauden aikana hänen oikeutensa kuntoutusrahalain perusteella maksettavaan kuntoutusrahaan on päättynyt. Oikeutta eläkkeeseen ei myöskään ole henkilöllä, jonka kuntoutus

Oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaa aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltäneen kuukauden aikana hakijalla olisi viimeksi ollut oikeus sairauden, vian tai vamman perusteella sairausvakuutuslain 15 §:n 1 tai 3 momentin nojalla päivärahaan tai kuntoutusrahalain tai työntekijäin eläkelain 8 §:n 4 momentissa mainitun lain tai eläkesäännön nojalla ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaan kuntoutusrahaan. Jos oikeutta päivärahaan ei ole, oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaa kuitenkin vasta, kun sairausvakuutuslain 19 §:ssä tarkoitettua aikaa vastaava aika on päättynyt. Tämä ei kuitenkaan koske hakijaa, jonka työkyvyttömyys on alkanut ennen kuin hän on täyttänyt 15 vuotta. Jos vakuutetulla on oikeus saada sairausvakuutuslain mukaista päivärahaa vastaavaa ulkomailta maksettavaa etuutta, se otetaan huomioon eläkkeen alkamisaikaa määrittäessä samalla tavalla kuin sairausvakuutuslain mukainen päiväraha kuitenkin enintään sairausvakuutuslain mukaiseen enimmäissuoritusaikaan saakka. Etuuteen voidaan rinnastaa myös tällaista etuutta vastaava palkka.

Alle 20-vuotiaan oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen alkaa aikaisintaan sen kuukauden alusta, jota edeltävän kuukauden ai-

jatkuu hänen täyttäessään 20 vuotta, ennen kuntoutuksen tai kuntoutusrahan maksamisen päättymistä. Edellä säädetystä poiketen eläke voidaan kuitenkin myöntää henkilölle, jolla ei selvitysten perusteella katsota olevan mahdollisuuksia ammatilliseen kuntoutukseen tai jonka ammatillinen kuntoutus on sairauden vuoksi keskeytynyt tai päättynyt tuloksettomana.

kana hänen oikeutensa kuntoutusrahalain perusteella maksettavaan kuntoutusrahaan on päättynyt. Oikeutta eläkkeeseen ei myöskään ole henkilöllä, joka saa ammatillista kuntoutusta ennen kuntoutusrahan maksamisen päättymistä. Eläke voidaan kuitenkin myöntää henkilölle, jolla ei selvitysten perusteella katsota olevan mahdollisuuksia ammatilliseen kuntoutukseen tai jonka ammatillinen kuntoutus on sairauden vuoksi keskeytynyt tai päättynyt tuloksettomana.

*Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-
kuuta 2004.*
